

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
UNIVERSITY OF BANJA LUKA

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
FACULTY OF PHILOSOPHY

ДЈЕЧИЈА ИГРА У ФУНКЦИЈИ ВАСПИТАЊА
ЕМОЦИОНАЛНОСТИ ДЈЕЦЕ
ПРЕДШКОЛСКОГ УЗРАСТА

МАСТЕР РАД

МЕНТОР:

Проф. др Сања Парталo

СТУДЕНТ:

Драгана Гојић

Бања Лука, 2023.

UNIVERSITY OF BANJA LUKA
FACULTY OF PHILOSOPHY

**CHILDREN'S PLAY IN THE FUNCTION OF
EDUCATING THE EMOTIONALITY OF
PRESCHOOL CHILDREN**

MASTER THESIS

MENTOR:

Sanja Partalo, PHD

STUDENT:

Dragana Gojić

Banja Luka, 2023.

Ментор: др Сања Партало, ванредни професор Универзитета у Бањој Луци, Филозофски факултет

Наслов мастер рада: Дјечија игра у функцији васпитања емоционалности дјеце предшколског узраста

Резиме: Рад полази од схватања да игра као водећа активност дјеце предшколског узраста има велики значај за њихов развој и васпитање. Основни циљ нашег емпиријског истраживања је испитати ставове дјеце и васпитача о функцији дјечије игре у подстицању развоја и васпитања емоционалности дјеце предшколског узраста. Узорком је обухваћено седамдесет васпитача и тридесеторо дјеце предшколског узраста. Инструменти које смо примјенили у истраживању су анкетни упитник за васпитаче и протокол питања за интервју са дјецом предшколског узраста. Добијени налази упућују да васпитачи имају високи степен разумијевања темељних одредница и карактеристика дјечије игре, значајних за развој емоционалности дјеце предшколског узраста али и за васпитна дјеловања која се на њега рефлектују унутар институционалног контекста. Анализе резултата добијених овим истраживањем такође указују и на позитивна и пријатна емоционална искуства која дјеца предшколског узраста стичу у симболичким играма са својим вршњацима. Сазнања добијена овим истраживањем послужиће као теоријске и практичне смјернице за рад васпитача на пољу васпитања емоционалности дјеце предшколског узраста, а по потреби и за његово унапређење.

Кључне ријечи: дјечија игра, емоције, дијете предшколског узраста, васпитач

Научна област: Друштвене науке

Научно поље: Педагошке науке; Општа педагогија

Класификациона ознака (CERIF ŠIFRARNIK): S 270

Тип одбране лиценце: Ауторство – некомерцијално – без прераде (CC BY-NC-ND)

Mentor: Sanja Partalo, Phd, Associate Professor at University of Banja Luka, Faculty of Philosophy

Master thesis title: Children's play in the function of educating the emotionality of preschool children

Abstract: The paper starts from the understanding that play as the leading activity of preschool children has a great influence on their development and preschool education. The main goal of our empirical research is to examine the attitudes of children and preschool educators about the function of children's play in encouraging the development and educating the emotionality of preschool children. The sample has included seventy educators and thirty preschool children. The instruments we used in the research are a questionnaire for educators and a protocol of questions for interviews with preschool children. The obtained findings indicate that preschool educators have a high level of understanding of the fundamental determinants and characteristics of children's play, important for the development of emotionality of preschool children, but also for preschool educational actions that are reflected on it in an institutional context. The analysis of the results collected by this research also indicates positive and pleasant emotional experiences that preschool children acquire in symbolic games with their peers. The findings collected by this research will serve as theoretical and practical guidelines for the work of preschool educators in the field of emotional education of preschool children, and if is that required for its improvement.

Keywords: children's play, emotions, preschool child, preschool educator

Scientific field: Social sciences

Scientific field: Pedagogical sciences; General Pedagogy

Classification code (CERIF coding): S 270

Type pd selected license of Creative community: Authorship – non-commercial – no adaptation (CC BY – NC-ND)

*Мастер тезу посвећујем свом сину
Михајлу са жељом да увијек има на уму да је
знање наша највећа моћ и да од њега никад
не одустаје, јер је изгубити може само онај
ко одустане. Ја нисам...*

САДРЖАЈ

УВОД.....	7
ТЕОРИЈСКА ОСНОВА ИСТРАЖИВАЊА	8
Дјечија игра.....	8
Појам и карактеристике дјечије игре.....	8
Историјски развој игре.....	10
Врсте дјечијих игара.....	11
Улога васпитача у дјечијој игри	15
Емоционални развој дјеце предшколског узраста.....	16
Појам емоција	17
Развој емоција дјеце предшколског узраста	18
Емоционални развој дјеце предшколског узраста у породичном контексту	19
Емоционални развој дјеце предшколског узраста у институционалном контексту	20
Васпитање емоционалности кроз игру.....	21
Функција дјечије игре у васпитању емоционалности дјеце предшколског узраста.....	24
МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА	28
Проблем и предмет истраживања.....	28
Значај истраживања	30
Циљ и задаци истраживања	30
Методе, технике и инструменти истраживања	31
Научно истраживаче методе.....	31
Технике истраживања	32
Инструменти истраживања.....	33
Популација и узорак истраживања	34

Статистичка обрада података	36
Организација и ток истраживања	36
РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА И ДИСКУСИЈА	38
Мишљења васпитача о дјечијој игри.....	38
Мишљења васпитача о емоционалном васпитању дјеце предшколског узраста....	48
Мишљења васпитача о улози дјечије игре у васпитању емоционалности дјеце предшколског узраста	56
Мишљења и искуства дјеце предшколског узраста о дјечијој игри и емоцијама...	61
ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА	67
ЛИТЕРАТУРА	72
ПРИЛОЗИ.....	76
БИОГРАФИЈА	94

Захвалница

Неизмјерно поштовање и захвалност у првом реду, осјећам и дугујем мом ментору, проф. др Сањи Партало, која је ми је увијек била доступна за сва моја питања, проблеме и потешкоће са којима сам се сусретала током израде овог рада, али и самог студирања. Хвала јој за сву несебичну помоћ, мотивацију, подршку, савјете, сугестије, али и за труд, вријеме и знање које је заједно са мном уложила у овај рад. Било је заиста изузетно задовољство, част и привилегија бити Ваш студент. Посебно се захваљујем доц. др Драгану Партало на помоћи, корисним савјетима и сугестијама који су ми били изузетно значајни за израду овог рада. Велико хвала и свим мојим професорима који су ми, несебичним преношењем својих знања током мог студирања и омогућили да данас будем овдје. Захваљујем се и мојој искреној пријатељици и колегиници Милици Максић на помоћи приликом реализације истраживања које је дио овог рада, али на свим ријечима охрабрења, оптимизма и подршке које ми је несебично пружала током нашег заједничког студирања и израде овог рада. Свим мојим колегама, родитељима и дјечи која су учествовала у овом истраживању и на тај начин ми помогли приликом израде овог рада, од срца велико хвала. На крају, као најважније, желим да искажем неизмјерну захвалност мојој породици, прије свега мојој мајци Мари, супругу Синиши и сину Михајлу. Хвала им зато што никад нису престали вјеровати у мене, зато што су ме најискреније подржавали, бодрили и пружали ми помоћ и љубав у најтежим тренуцима. Ви сте били и остали мој вјетар у леђа и моја највећа мотивација да данас будем овдје и са неизмјерном радошћу дијелим овај успјех са вама.

УВОД

Емоционални развој је један од најважнијих процеса у укупном развоју личности. Нажалост данашњи модеран и ужурбан начина живота родитељима намећу недостатак времена да се интензивније баве развојем емоционалности своје дјеце из чега имплицира да сви ми који се професионално бавимо пружањем подршке развоју и васпитању дјеце на раном узрасту треба да посветимо много више пажње овој теми.

Водећи се схватањима Виготског да је игра примарна и водећа активност дјеце предшколског узраста, али и сопственим искуствима из дугогодишње праксе, сматрамо да би најбољи приступ васпитању емоционалности дјеце предшколског узраста био кроз игру.

Дијете чим се роди почиње да исказује своје прве емоције, а са даљим растом и развојем нових, учи да их изражава и његује (Milivojević, 2007; Partalo, 2022). Према Емилу Каменову, из обиљежја дјечије игре као друштвене активности са којом се такође сусрећемо у најранијем периоду живота неке особе, произилази и њен велики утицај на друштвени и емоционални развој (Каменов, 2006). Мирјана Дуран наводи да раздвајање и фиксација одређених емоционалних стања, које дијете представља у симболичкој игри, доприноси разумијевању туђих емоција али и развијању сопствених емоција (Duran, 1995).

Стабилне и култивисане емоције су подршка свеукупном функционисању сваког људског бића па тако и предшколског дјетета, а да би се то остварило потребно их је добро схватити и упознати. Дјеца на раном узрасту то чине уз помоћ и подршку одраслих, што значи да веома важну улогу у томе имају њихови васпитачи. За успјешно остваривање ове улоге потребно је да однос васпитача са дјецом буде квалитетан. Он треба да се гради на узајамном повјерењу, поштовању и партнерском односу. Само кроз такав однос васпитач може да оствари велике резултате са дјецом у развоју њихове емоционалности.

ТЕОРИЈСКА ОСНОВА ИСТРАЖИВАЊА

У овом дјелу рада изложићемо теоријска разматрања о проблематици дјечије игре, њеним врстама, појму емоција, као и о развоју емоционалности дјеце предшколског узраста. Посебну пажњу посветићемо улози и значају који дјечија игра има у васпитању емоционалности дјеце предшколског узраста.

Дјечија игра

У нашем друштву код мањег броја људи нажалост и даље постоје схватања да је игра бесмислена, да је она губљење времена, бесциљно лутање дјетета у неком замишљеном свијету. Свако детаљније посматрање дјечије игре ће нас увјерити да је она управо све супротно од тога. Истина је да игра дјеци пружа забаву, радост и задовољство, али и много више од тога, она је „активност којом дјеца задовољавају своје основне потребе, развијају умне и стваралачке способности, уче, јачају здравље и социјализују се” (Kamenov, 2006:28).

Појам и карактеристике дјечије игре

Многи аутори који су се бавили проучавањем дјечије игре нису могли пронаћи генералну и задовољавајућу дефиницију њеног термина, јер су њена значења вишеструка. Оно око чега се сви слажу је чињеница да је игра повезана са дјетињством.

Дијете се добровољно ангажује у игри зато што осјећа задовољство и сигурност док се игра. У игри, дијете дизајнира и изводи разне активности које

доприносе његовом когнитивном и емоционалном развоју. Сам процес играња за дијете има непроцјењиву вриједност, јер му он пружа могућност да оствари своје жеље и потребе. Дијете ужива у игри јер је самостално ствара, мијења и прилагођава својим интересима и развојним потребама. Зато кажемо да је дијете у игри „за главу више од самог себе” (Vigotski, 2005), односно да је она иницијатор који води дијете до нових открића и виших нивоа развоја (Rajić, Petrović Sočo, 2015).

„Игра може бити такмичење са другима, али изворно, она је поређење са самим собом које нам омогућује да сагледамо и своју субјекатску и објекатску страну и тако, с једне стране, субјективне, уочимо и интуитивно прихватимо дисконтинуитет свог континуитета, а са друге објективне, интелигенцијом појмимо непромјењиво у промјењивом и на оба ова стуба на које се ослања наша даровитост изградимо своје Ја“ (Богојевић, 2011: 138).

Руски психолог Лав Виготски је игру дефинисао као водећу активност предшколског дјетета (Vigotski, 2005), док Каменов објашњавајући дјечију игру издваја један од по његовом мишљењу најширих културно-научних приказа које је дао Јохан Хојзинга одредивши игру као: „добровољну радњу или дјелатност која се одвија унутар неких утврђених временских или просторних граница, према добровољно прихваћеним али обавезним правилима, без изузетака, којој је циљ у њој самој, а прати је осјећај напетости те свијест да је она нешто друго него обичан живот” (Huizinga, 1970; према Kamenov, 2006:8). Дуранова игру тумачи као неспецијализирану и недиференцирану активност која као таква има специфичну улогу у људској онтогенези па је и најпогоднија за искушавање најразноврснијих психичких процеса и људских особина. У њој се одражава дјететова зона актуелног развоја али она води дијете и у зону наредног развоја за све његове аспекте. (Duran, 1995:18).

Анализирајући различита педагошко-психолошка схватања Сања Партало и Тамара Прибишев Белеслин закључују да се „појму дјечије игре најчешће приписују следеће одреднице:

- има велику улогу и значај у животу предшколског дјетета;
- она је водећа активност предшколског дјетета;
- аутотелична је, односно циљ се налази у њој самој;
- дивергентна је, тј. није усмјерена ка само једном одређеном циљу;

- фиктивна је;
- игра је унутрашње мотивисана активност;
- у игри је дијете максимално емоционално ангажовано;
- игра је добровољна и спонтана активност” (Партало, Прибишев Белеслин, 2015:129).

Посматрана из угла практичара једна од најважнијих карактеристика дјечије игре на предшколском узрасту јесте њена васпитна вриједност која се огледа у њеној централној улози у учењу и развоју предшколске дјеце како на пољу физичког, интелектуалног, социјално-емоционалног аспекта развоја тако и на пољу развоја говора комуникације и стваралаштва, у начину на који она одржава пажњу дјеце и мотивише их да учествују у одређеним активностима, у њеном стварању интеракција међу дјецом, подстицању развоја маште и креативности код дјеце као и у слободи коју она пружа сваком дјетету да изражава своје мисли, жеље и осјећања (Богојевић, 2012, Marjanović, 1987).

Историјски развој игре

Тачно одређивање историјског момента када се први пут појављује игра представља изазов, јер је он значајно варирао међу различитим народима и друштвима. Ово варирање зависило је од многих фактора, укључујући услове свакодневног живота, процесе развоја рада, почетке производних процеса као и начин и вријеме преласка друштва са нижег на виши стадијум развоја.

Највјеродостојније податке о томе у својим истраживањима дао је руски психолог Данијел Б. Елкоњин. Из њих закључујемо да је у различитим фазама еволуције људског друштва, када су производне снаге биле ограничене, друштво имало проблем да прехрани своје потомство па су се дјеца укључивала у рад одраслих. У то вријеме није било посебних обука или специфичних тренинга за употребу алатки, а самим тим ни игре улога. Дјеца би улазила у свакодневни рад одраслих, учећи како се користе алатке и усвајајући знања о радним задацима кроз праксу. Касније, у вишим фазама развоја друштва, укључивање дјеце у кључне

области рада захтијевало је специфичну припрему дјеце, која је подразумијевала обуку за коришћење основних алатки. Ова обука је почињала у раном дјетињству и налагала је употребу умањених и специјално прилагођених алатки за дјецу. Процес напретка у производњи, који је био праћен усавршавањем алатки и развојем занатстава, као и комплекснија подјела рада и његових елемената доводи до додатних изазова у укључивању дјеце у радни процес. Постаје јасно да обављање рада на умањеним алаткама губи сврху, па се овладавање напреднијим алаткама одлаже за каснији период дјетињства. Ово доводи до појаве једноставнијих, простијих предмета и оруђа које су одрасли стварали за дјецу млађег узраста како би развијали одређене компетенције које ће им касније бити потребне за руковање сложеним алаткама. Ове предмете можемо назвати почецима играчака. Након тога долази до појаве правих играчака-симбола уз помоћ којих дјеца уигравају ситуације из живота одраслих у које нису директно укључена (Elkonjin, 1990:52).

Све ово нам потврђује чињеницу да је игра настала у друштву тј. да она има социјално поријекло, а сама појава симболичке игре представља почетак новог развојног периода у човјековој онтогенези који се данас назива предшколски период развоја.

Врсте дјечијих игара

Многи аутори су у својим радовима и истраживањима давали различите класификације дјечије игре, које су се базирале на разним критеријумима и особеностима саме игре као што су њени развојни периоди, начин играња, узраст дјеце, игровни материјали, број дјеце у игри и сл.

За потребе овог рада определијелили смо се за класификацију Каменова који игре дијели на четири велике категорије:

- „функционалне игре
- игре маште или игре улога (симболичке игре)
- игре са готовим правилима
- конструкторске игре” (Каменов, 2006:64).

Функционалне игре. То су игре које се по Пијажеу најчешће јављају око друге године живота и у чијој основи се налази игровна радња која се одвија у илузорном контексту (Ријаже, 1977; према Богојевић, Давид, 2012:50). Ради се о играма у којима дјеца изводе покрете који немају одређени значај ни сврху, који су најчешће базирани на импулсивним, неконтролисаним покретима, али некад и на сложенијим и повезаним покретима. Иако су покрети који се изводе у овим играма најчешће бесциљни, дјеца их понављају због задовољства које им они причињавају. Ове игре дјелују као бесмислене, али оне омогућавају дјеци развој одређених моторичких вјештина, као што је нпр. руковање и манипулисање предметима различитих величина и облика. Функционална игра се обично дефинише као игра у којој дијете користи нове функције које се развијају у његовом сазријевању као што су функције везане за моторичке, чулне и перцептивне способности. Овакав вид игре омогућава дјетету да истражује сопствене могућности, истовремено истражујући и карактеристике предмета који га окружују (Dugan, 1995:105). Поменуте игре су најучесталије на јасличком узрасту, са тенденцијом смањивања до потпуног ишчезавања око пете године. Облици функционалних игара су:

- сензомоторне активности сопственим органима које карактерише одсуство играчака и дјеца их често изводе понављајући исте покрете;
- игре посвећене руковању материјалом које подразумевају руковање разним предметима, играчкама, природним или вјештачким материјалима;
- покретне игре уз коришћење реквизита у којима се дјеца крећу уз помоћ одређених реквизита као што су бицикл, клацкалица, љуљашка, уска површина за ходање и сл.;
- игре гласовима, слоговима и ријечима у којима дјеца издвајају одређене синтагме из говорног контекста, комбинују их, преображавају и често понављају.

Игре маште или игре улога – симболичке игре. За њих су карактеристични и називи *имитативне игре, драмске игре, игре илузије, игре фикције* (Каменов, 2006). У педагошкој и психолошкој литератури, период око друге године живота често се сматра почетком развоја симболичке игре код дјете предшколског узраста. Уз раст и учење, игра постаје сложенија и свој оптимум добија у петој години. Кроз игру, дијете трансформише објекте на креативан начин, користећи један објекат као замјену за стварни објекат. Такође, оно преузима различите улоге, оживљава

различите ликове кроз играчке као што су лутке или плишане животиње, планира средину у којој ће се игра одржати, развија сценарије, сарађује и прилагођава се саиграчима. Симболичка репродукција се зато често описује као активност у којој дијете користи алтернативне објекте, радње или идеје (које функционишу као симболи) да би описало одређено понашање или радњу. Кроз манипулацију различитим врстама материјала и играчки као и стварањем разних реалних и имагинарних ситуација, дијете такође преузима специфичне улоге током симболичке игре (Duran, 1995). Из тог разлога неки аутори дефинишу симболичку игру као активност у којој дијете користи различите врсте играчака и материјала за извођење (чин) имагинарних улога и/или ситуација (Bandurina, 2014:48). Ова игра је основна форма дјечије игре која се заснива на коришћењу симбола, звукова, покрета и предмета како би се створила нова реалност или сценарио који дијете контролише. У оваквој врсти игре, дјеца стварају своје мање свијетове у којима се претварају да су неки други ликови или створења. У том измишљеном контексту дјеца често уигравају ситуације из реалног живота, имитирају одрасле. Симболичка игра има бројне користи и значајан је фактор у развоју:

- говора јер играње оваквих игара подстиче развој језичких вјештина кроз дијалоге и интеракцију;
- креативности кроз пружање слободе дјечи да креирају свијетове и сценарије по својим жељама, што подстиче креативно размишљање и развој стваралаштва;
- емоционалне интелигенције зато што омогућава дјечи да изразе и разумију своје емоције и емоције других;
- социјалних вјештина и то на начин да играње симболичких игара може укључивати игру са другом дјецом или одраслима, што подстиче развој социјалних вјештина као што су комуникација и сарадња;
- когнитивних способности зато што кроз овакву игру дјеца развијају способност за апстрактно мишљење, рјешавање проблема и логичко размишљање (Богојевић, 2011; Partalo, 2014; Rajić, Petrović Sočo, 2015; Duran, 1995).

Да бисмо разумјели важност симболичке игре потребно је разумјети и њена структурна обиљежја као што су: *аутотеличност* што значи да је она сама себи циљ и да је унутрашње мотивисана, *дивергентност* која долази до изражаја када дјеца у

игри испољавају своју машту и креативност, *фикција* која је и једно од најважнијих обиљежја овакве врсте игре, *употреба симбола* и *метафоричност* која представља свјесно мијењање назива или начина употребе одређених предмета или играчака (Duran, 1995; Partalo, 2014:67). Симболичка игра је најважнији начин на који дјеца истражују свијет око себе, развијају вјештине и разумијевање, изражавају своје идеје, машту и креативност. Она им омогућава да буду слободна, да стварају своје свијетове, што има дугорочан утицај на њихов развој и учење.

Игре са готовим правилима. Основна карактеристика ове врсте игара је постојање правила која могу настајати на основу договора самих играча на почетку игре, преносити се са нараштаја на нараштај као што је случај код традиционалних игара или бити унапријед прописана и осмишљена као у дидактичким играма (Каменов, 2006:66). Игре са правилима могу настати из магично-религиозних коријена или практичних сензорно-моторичких игара које су постале колективне али су изгубиле неки имагинарни садржај или симболику (Duran, 1995:115). Игре са правилима обухватају унапријед дефинисане игре које често имају такмичарски аспект. Да би дијете учествовало у овим играма, мора да прихвати и поштује правила и тежи постизању бољих резултата од других или себе. Понекад ће дијете морати да прилагоди своје реакције, жеље и потребе да настави да учествује у оваквим играма. На примјер, када дијете почне да губи у игри, оно може осјећати фрустрацију јер у тим годинама дијете често има тенденцију да прецјењује сопствени учинак и тешко му је да се избори са неуспјехом. Али управо због тога игре са правилима су пожељне јер дјеца омогућавају да се суочавају и уче вјештине које им помажу да се носе са негативним емоцијама и изазовима, што је важно за њихов холистички развој (Gjurković, 2018: 23). Према Пијажеовим ријечима, ове игре имају двије кључне функције за друштвено функционисање сваке културе: социјалну интеграцију (придруживање групи, поштовање правила и норми, контролу импулса) и социјалну диференцијацију (разлика међу члановима групе, формирање подгрупа, индивидуалност) (Pijaže, 1963; према Rajić, Petrović Sočo, 2015:606).

Конструкторске игре. Ове игре укључују активности у којима дијете обликује материјал, слаже, гради га или распоређује у циљу постизања одређеног циља. Резултат ове активности не мора да буде нешто функционално, то може бити и само естетски или метафорички ефекат (Mahmutović, 2013:23). „У конструкторској игри дијете је смјештено у игровни контекст игровне радње, у само одигравање игре...У

средишту дјететове пажње није ни његово *ја*, ни кула, већ сама игровна радња као симболичко средство које омогућује виртуелно трајање” (Богојевић, Давид, 2012:53). Конструкторске игре су присутне на свим узрастима. Према Каменову једна од најважнијих карактеристика конструкторских игара је прелазак са метафоричког на логички начин размишљања као и двије супротности које се јављају у овим играма, а то су настојање дјетета да направи конструкцију сличну као у стварности, а са друге стране тежња да у исту унесе промјене којима ће јој дати свој лични печат. Облици у којима се ове игре јављају су:

- проналажење комбинација насталих ненамјерним руковањем материјалом,
- обликовање,
- ређање материјала,
- графичко представљање,
- грађење готовим материјалом и организовање материјала и
- утилитарне конструкције (Каменов, 2006:67,143)

Улога васпитача у дјечијој игри

Улога васпитача у дјечијој игри је врло значајна и неопходна, а она се огледа у давању педагошког усмјерења игри, бриге о безбједности дјеце у игри, обезбјеђивању игровних материјала, пружању подршке дјечији током игре, а по потреби и помоћи у организацији игре. Врло је важно да васпитач приликом пружања помоћи, подршке или било какве интервенције у току игре, води рачуна да својим поступцима не наруши суштину дјечије игре јер то аутоматски води ка нарушавању дјечије самосталности и емоционалности. На овај начин васпитачи дају велики допринос грађењу партнерских односа са дјецом (Каменов, 2006:105).

Када васпитач заједно са дјецом улази у свијет игре, он треба да ствара богато окружење у којем сви учесници у игри, без обзира на своје уобичајене улоге, могу да се изразе на другачији начин. Такво окружење тј. заједнички простор омогућава васпитачима да користе своју способност прилагодљивости и да кроз минимално учешће у дјечијој игри боље разумију дјечије емоције, њихове проблеме, односе

међу дјецом, анализирају свој однос према дјечи, као и да препознају потенцијалне заостатке у развоју код дјеце.

Током игре, васпитачи имају могућност да са дјецом разматрају питања која су можда тешка за дискутовање у другим ситуацијама. Игра омогућава дјечи и одраслима да се врате уназад у неко вријеме и различито приступе одређеним догађајима, нудећи више перспектива за рјешавање исте проблемске ситуације. Кроз заједничко стварање игровног простора, одрасли и дјеца спајају своје свијетове који су обично удаљени, гдје одрасли често не разумију дјечије интересе, а дјеца не могу да приступе њиховим свијетовима. Дакле, игра је идеалан медиј успостављања пријатељства и партнерства дјетета и васпитача (Ковачевић, Глувак, 2023).

Различита тумачења и перспективе током игре доприносе плодним искуствима за заједничко дијелење моћи, што може да се пренесе и ван игре. Унутар овог су-конструисаног играчког простора, дјеца и васпитачи заједно користе своју маштовитост и флексибилно размишљање. Они истражују различите опције унутар различитих сценарија, доносећи одговарајуће изборе међу многим могућностима. Кроз овакву игру, они сарађују у имагинарном свијету, који се супротставља њиховим свакодневним стварним свијетовима. Овај су-конструисани простор омогућава сусрет између личности различитих капацитета флексибилности и креативности са бескрајним стваралачким идејама (Крњаја, 2012:265).

Разматрајући све наведено можемо закључити да дјечија игра, посебно симболичка игра сваком васпитачу може бити врхунски алат за дјеловање на сваки аспект дјечијег развоја, а то је могуће остварити само уколико васпитач пажљиво посматра и анализира дјечију игру како би из ње добио неопходне информације о дјечи, које ће касније разматрати, процесуирати и из којих ће произилазити идеје за даља васпитна дјеловања.

Емоционални развој дјеце предшколског узраста

Често можемо чути да за човјека кажу да је он интелектуално или социјално биће, међутим неоправдано ријечно се спомиње да је човјек исто тако и емоционално

биће. Његове емоције играју велику улогу у манифестацијама различитих понашања у друштву, као и у остваривању резултата на интелектуалном плану. Што значи, да без квалитетног емоционалног развоја није могуће израсти у здраве и чврсте социјалне и интелектуалне личности.

Појам емоција

Многи научници из области педагогије и психологије бавили су се дефинисањем појма емоција, па ћемо у наставку рада издвојити и анализирати само неке од њих.

Едита Слуњски дефинише емоције (осјећања) као окидаче наших реакција на догађај (Slunjski, 2013:7). Сама ријеч емоција води поријекло из латинског језика, а изведена је од глагола *movere* што значи покренути се. Психолози Саловеј и Слајтер емоције дефинишу као краткорочна осјетна стања која укључују срећу, бијес или страх, а у којима су помијешане разне количине осјећаја на скали угодност-неудодност и узбуђеност-смиреност (Salovey, Sluyter, 1997; према Slunjski, 2013:7). Емоције се дефинишу и као „стање повећане активности организма које се манифестује у карактеристичном доживљају (пријатности, односно непријатности), у одређеним физиолошком промјенама и карактеристичном спољном понашању (експресији емоција)” (Rot, 1980:207). Емоције су својствене сваком човјеку, али их сваки појединац проживљава и тумачи на себи својствен начин. „Емоције се јављају спонтано или ненамјерно па их је зато теже и контролисати” (Stojaković, 2012: 22). Изражавање емоција је најчешће праћено различитим физичким реакцијама, а најчешће су то фацијалне експресије као што је смијех, плач, намрштеност и сл.

Стабилне и култивисане емоције подржавају цјелокупно функционисање сваког људског бића, укључујући и дијете предшколског узраста, па их је потребно добро познавати, разумјети и култивисати. Подржавајући хармоничан и цјеловити развој сваког дјетета морамо посветити пажњу свим категоријама емоција, како моралним и естетским тако и интелектуалним (Kamenov, 2002:259).

Развој емоција дјете предшколског узраста

Психолог Петар Стојаковић објашњава да је богат емоционални живот дјетета предшколског узраста резултат комбинације онога што наслеђује и онога што се развија сазријевањем, као и онога што учи током цијелог живота. Постојање насљедних фактора и процес сазријевања играју значајну улогу у развоју дјететових емоција, што је евидентно кроз редослијед којим се одређене емоције развијају. Иако међу психолозима постоји неслагање око тачног тренутка када се појављују прве емоције, постоји сагласност да се њихов број повећава са узрастом дјетета (Smiljanić, 1999). Већ у првих неколико дана након рођења, дијете изражава опште стање емоционалног узбуђења, гдје није могуће примјетити изразе одређених или специфичних емоција. Међутим, током прва два или три мјесеца живота, могуће је разликовати два основна емотивна стања: осјећај задовољства и осјећај незадовољства. Од тих основних осјећања, друге емоције код деце се касније разликују, пратећи исти редослијед (Stojaković, 2012:23).

У периоду од трећег до петог мјесеца почињу да се истичу емоције као што су гнијев или љутња и одвратност (осјећај гађења), док се око шестог мјесеца јавља осјећај задовољства. Осјећај страха почиње да се појављује око седмог мјесеца, заједно са емоцијом љубави према одраслима. Око петнаестог мјесеца јавља се емоција љубоморе, а крајем друге године развија се радост и пријатност. Емоције срама, бриге и разочарења произилазећи из емоције непријатности почињу да се појављују око пете године, док се из емоције пријатности развија емоција наде. Током дјетињства и сазријевања, прво се јавља плач, затим осмијех, а на крају и гласан смијех. С обзиром на то да се ови изрази емоција појављују и код глухонијеме дјете од рођења, закључује се да је сазријевање (биолошки фактори) пресудније у овом процесу од учења, док је у каснијем периоду развоја емоција пресудније учење (Stojaković, 2012:23).

Све ово указује на то да на развој емоција утичу и сазријевање и учење, као и да су ти фактори кључни како за разликовање постојећих тако и за појаву нових емоција. У емоцијама које се јављају одмах по рођењу, насљедни и фактори сазријевања играју значајнију улогу. Иако се код неке дјете те емоције могу јавити раније, редослијед њиховог развоја углавном остаје исти. То нам говори да

редослијед развоја емоција више зависи од сазријевања него од учења. Међутим, важно је напоменути да су фактори сазријевања (биолошки фактори) и фактори искуства (учење) увијек испреплетени и да заједно условљавају развој емоција (Stojaković, 2012; Smiljanić, 1999).

Емоционални развој дјече предшколског узраста у породичном контексту

Здрава и функционална породица има непроцјењиву добробит за цјелокупни развој сваког дјетета (Vinikot, 1999: 140). Утицај породице на емоционални развој предшколске дјече је од изузетне важности. Породица је прва и најближа средина у којој дијете стиче емоционална и социјална искуства, обликује своје перцепције о себи и другима и развија основне емоционалне вјештине. Здрава и функционална породица има непроцјењиву добробит за развој сваког дјетета.

Улога породице у развоју емоција предшколске дјече одвија се кроз (Eisenberg, Cumberland,& Spinrad, 1998):

- *обезбеђивање осјећаја сигурности и привржености* зато што је једино породица та која може дјетету пружити основу за развој осјећаја сигурности, привржености и обавезе. Топло окружење пуно љубави и подршке омогућава дјечи да развију основне емоционалне вјештине, као што је емоционална регулација и разумијевање сопствених емоција.
- *моделовање емоционалних односа* зато што дијете учи о емоцијама и емоционалним односима преко примјера које види у својој породици. Начин на који родитељи комуницирају, рјешавају конфликте и изражавају емоције као што су љубав и брига, има велики утицај на то како дијете учи да се носи са својим емоцијама и да ступа у емоционалне односе са другима.
- *развој емоционалне интелигенције* зато што је породица примарни фактор који помаже дјечи да развију своју емоционалну интелигенцију, јер кроз квалитетне породичне односе дијете учи разумијевање и управљање сопственим емоцијама као и разумијевање емоција других. Разговарање о

емоцијама, учење различитих начина изражавања емоција и рад на рјешавању конфликта унутар породичног контекста доприноси развоју емоционалне интелигенције (Eisenberg, Cumberland, & Spinrad, 1998: 249).

Рефлектујући се на све о чему смо говорили у претходном тексту можемо закључити да породица игра кључну и одлучујућу улогу у формирању емоционалних темеља дјете предшколског узраста. Емоционални садржаји и окружење у којем дијете у раном дјетињству стиче емоционална искуства може значајно утицати на његов каснији емоционални развој и прилагођавање у будућности.

Емоционални развој дјете предшколског узраста у институционалном контексту

Институционални контекст, који се у овом случају односи на предшколске установе, игра значајну улогу у развоју емоционалних вјештина и васпитању дјете предшколског узраста. Емоционално васпитање обухвата процесе који подстичу разумијевање, изражавање и саморегулацију емоција.

Институционални контекст може утицати на процес развоја емоција кроз:

- *квалитет предшколског програма* који треба бити стимулативан за подршку емоционалном развоју на начин да подржава васпитно-образовне активности које подстичу дјецу на изражавање емоција, разумијевање емоција, као и на њихову саморегулацију;
- *социјалну интеракцију дјете са вршњацима* која им омогућава да размјењују постојећа и стичу нова емоционална искуства, сарађују и контролишу испољавање како негативних тако и позитивних емоција;
- *пружање могућности за развој емпатије и социјалних вјештина* на начин да дјеца кроз сарадњу са вршњацима и рјешавање међусобних конфликта, уче да разумијевају осјећања других, развијају социјалну вјештину слушања, овладавају вјештинама за изражавање подршке једни другима и подстичу се да се труде да помажу једни другима;

- *емоционално учење кроз активности и игру* јер се у предшколским установама реализују разне активности и игре које подстичу развој емоционалних вјештина, а то су најчешће различите облици драматизација, симболичких игара, креативних радионица и разговора о емоцијама;
- *квалитетан однос васпитно-образовних радника са дјецом* јер они имају значајну улогу у моделовању и подршци емоционалном развоју дјече предшколског узраста који се рефлектује у њиховој комуникацији са дјецом, начину рјешавања конфликта и пружању подршке при регулацији емоција што је на крају одлучујући фактор у начину на који ће дјеца разумјети, регулисати и изражавати своје емоције (Slunjski, 2011; Спасојевић, Прибишев Блелеслин & Николић, 2007).

Анализирајући све наведено можемо закључити да институционални контекст значајно утиче на развој емоционалних вјештина дјече предшколског узраста. То се најчешће одвија кроз квалитетне предшколске програме, подршку социјалној интеракцији са вршњацима и развоју емпатије, те кроз емоционално учење кроз игру. Кључна улога васпитно-образовних радника у моделовању и подршци емоционалном развоју дјече додатно истиче важност њихове комуникације са дјецом, конструктивног рјешавања конфликта и пружања емоционалне подршке сваком дјетету када му је она потребна.

Васпитање емоционалности кроз игру

Игра је водећа активност у одрастању дјече јер пружа непроцјењиву вриједност у њиховом развоју на физичком, когнитивном и социјално-емоционалном нивоу. Кроз игру, дјеца добијају нова знања о себи, другима и свијету око себе. То подстиче радозналост, креативност, као и потребу за комуникацијом и сарадњом. Игра пружа дјетету слободу и спонтаност, што му омогућава да прати своје идеје, жеље и емоције. Кроз игру, дјеца су разријешена напетости, смањују фрустрацију, уче да рјешавају конфликте и разумијевају свијет одраслих. То је активност коју

контролише и ствара само дијете, а мотивисана је суштинским интересима и циљевима.

Савремени начин одрастања често ограничава вријеме које дјеца проводе у слободној игри. Преузимање организације слободног времена дјетета и усмјеравање на оно што одрасли сматрају бољим, може им ускратити прилику да науче да контролишу себе и своје животе. Недостатак игре може смањити осјећај контроле, интересовања и креативности и повећати ризик од развоја анксиозности, депресије и других психолошких поремећаја. Многе студије су показале да се последњих деценија број дјеце са анксиозним и депресивним поремећајима значајно повећао. Из тог разлога би разумијевање значаја игре у одрастању дјеце као охрабрујуће слободне, креативне и спонтане активности требало да буде кључни дио одговорног родитељства и професионалног приступа васпитању дјеце предшколског узраста. Игра није губљење времена већ инвестиција у дјечији академски и животни успјех. Укључивање дјеце у игру са вршњацима у затвореном или отвореном простору и подршка њиховој спонтаности и креативности помаже да се осигура здравије и срећније дјетињство, што самој дјечи пружа алате за развој психолошке и емотивне стабилности (Kamenov , 2002, Kamenov, 2006).

„Главни концепти за подршку дјечијем праву на игру могу се навести на следећи начин:

- промјена односа према игри у друштву у цјелини – признавање дјетињства као вриједности самог по себи и игре као његове главне карактеристике;
- промјену става према игрању од стране педагога;
- стварање прикладног развојног окружења;
- партнерство између одраслих и дјеце;
- подршку иницијативи дјечије слободне игре;
- интеракција између вртића и породице;
- поштовање дечије игре уопште” (Ruzhova, 2013:191)

Игра представља темељни дио емоционалног учења. Кроз игру дјеца развијају отпорност, уче да регулишу сопствене емоције и понашање, управљају стресом и успостављају односе са другима. Игра пружа значајну подршку свим аспектима дјечијег друштвеног и емоционалног развоја путем својих различитих облика и

функција. Она има директан и индиректан утицај на развој специфичних социјалних и емоционалних вјештина код дјеце (Милошевић, 2018:179).

Посебан допринос развоју емоционалности дјеце предшколског узраста дају симболичке игре (игре улога или драмске игре). Александра Шиндић наводи да: „Путем драмске игре дијете учи да контролише своје покрете, израз, осјећања, да ситуацију која се *дешава* и емоције ликова сагледа из неутралног угла (развија се метакогниција) и да на тај начин учи о својим и туђим мислима, намјерама, емоцијама, њиховом испољавању, стиче увид у социјалне односе те се развија емпатија и процес ослобађања од егоцентризма. Играјући се драмских игара, дијете постаје свјесније говора тијела, мимике, *немушког језика*, који је основни језик емоција. Стичући те нове вјештине, упознајући себе и друге дијете стиче сигурност и самопоуздање” (Šindić, 2011, према Šindić, 2011:40).

Да би игра дала свој максимални потенцијал у васпитању емоционалности, неопходна је подршка и помоћ одраслих, а у институционалном контексту то су најчешће васпитачи и педагози. Та подршка се огледа у стварању безбједног и подржавајућег окружења за развијање емоционалног разумијевања и саморегулације емоција, посматрању дјечије игре и препознавању потенцијалних потешкоћа у изражавању емоција код дјеце, подучавању дјеце социјалним вјештинама неопходним за ступање у емоционалне односе са другима као и пружање подршке у тешким емоционалним ситуацијама.

Партало сматра да „васпитање емоција подразумијева стварање осјећаја сигурности, прихваћености, наклоности и прије свега љубави, јер су дјеца која одрастају у подржавајућој средини срећна и слободна, спремнија за сарадњу и имају позитиван и пријатељски однос према околини”. По њеном мишљењу „стварање позитивне педагошке климе у предшколској установи, успостављање и његовање пријатељских и сарадничких односа између дјеце, као и између дјеце и васпитача, представља значајну подршку у развоју здраве емоционалности” (Partalo, 2022: 68). Приступајући организацији васпитно-образовног рада и педагошке климе на овакав начин, васпитно-образовни радници помажу дјечи да развију здраве емоционалне односе као и социјално-емоционалне навике које ће им бити од вишеструке користи у каснијим фазама њиховог развоја.

Функција дјечије игре у васпитању емоционалности дјеце предшколског узраста

Функција али значај дјечије игре у васпитању емоционалности дјеце предшколског узраста је вишеструки и огледа се у многим елементима. У наставку ћемо се детаљније осврнути на неке од њих.

Прецизирајући и конкретизујући функцију дјечије игре у васпитању емоционалности дјеце предшколског узраста можемо рећи да она представља значајан алат за *емоционалну регулацију* која је битан аспект социјалног и емоционалног развоја дјетета и представља способност дјеце да препознају, разумију и контролишу своје емоције, као и способност да адекватно изражавају емоције на начин који је прикладан и за њих и за њихово окружење. Игра може служити као начин да дјеца изразе и процесуирају своје емоције кроз симболичке и метафоричке активности. Дјеца често користе игру да би изразила емоције које могу бити комплексне и тешке за изразити ријечима. Преко игре, дјеца имају могућност да симболички изразе своје страхове, жеље, забринутост и друге емоције. Симболичке и метафоричке активности у игри омогућавају дјечи да „играју улогу” или стварају сценарио у којем се могу идентификовати са одређеним емоцијама или ситуацијама. Овако, дјеца могу без страха или срамоте да истраже различите аспекте својих емоција и развијају њихово боље разумијевање. Кроз игру, дјеца такође могу експериментисати са различитим начинима реаговања на емоционалне стимулансе, учећи при томе како да најбоље регулишу своје емоције. Овај процес игра важну улогу у развоју дјететове емоционалне интелигенције и способности да се адаптира на различите ситуације. Свеукупно, значај игре као алата за емоционалну регулацију и развој дјечијих емоционалних способности је веома велики јер њена симболичка и метафоричка димензија омогућавају дјечи да се изразе и процесуирају своје емоције на здрав и креативан начин (Goleman, 2022; Duran, 1995; Elkonjin, 1990; Богојевић, 2011; Petrović Sočo, 2014).

Дјечија игра је значајна и за *емоционални израз* јер дјеца често користе игру да изражавају своје дубоке емоције и страхове који су тешки за изразити ријечима. Дубоке емоције и страхови саставни су дио емоционалног живота дјеце, али понекад могу бити тешки за изразити и разумјети, посебно за млађу дјецу која можда још

увијек немају развијен вокабулар за изражавање таквих комплексних осјећања. У том контексту, игра може имати велики значај као емоционални израз за дјецу. Дјеца често користе игру као начин да симболички изразе своје емоције. На примјер, кроз улоге, игру са луткама или драмске сценарије, дјеца могу представити своја осјећања страха, туге или бијеса, много лакше него да користе ријечи да их описују. Ова симболичка репрезентација може им омогућити да осјећају како се њихове емоције претварају у специфичне облике и објекте. Игра такође омогућава дјечи да, креативно изразе своје емоције и страхове. Кроз разне игре које укључују цртање, прављење модела, приповиједање или неке друге креативне елементе, дјеца могу лако прелазити пут између апстрактних емоција и конкретних начина њиховог изражавања. Користећи игру као средство за емоционални израз, дјеца могу научити да идентификују, процесуирају и регулишу своје емоције на забаван и природан начин. Оваква вјештина им може помоћи да развију здрав однос према својим емоционалним и психолошким аспектима, што је важно за њихов општи емоционални и социјални развој (Goleman, 2022; Stojaković, 2012; Богојевић, 2011).

Игра пружа могућност за *сигурно истраживање емоција* зато што игра представља сигурно мјесто за дјецу. Она им пружа безбједно и њежно окружење у којем могу да истражују своје емоционалне реакције и страхове. Игра дјечи омогућава сигурност да се емоционално остварују, експериментишу и уче на начин који је за њих пријатан и без осјећаја осуђивања. Дијете често има потребу да означи безбједан простор гдје може да испробава нове емоционалне реакције и изразе уз подршку и прихватање, без страха од осуђивања, а ту потребу може остварити само у игри јер им само она нуди простор у којем могу да се ослободе од притиска да морају да се понашају „правилно” или да испуне одређена очекивања. У игри се дјеца могу осјећати комфортно и заштићено, а то је посебно важно када су у питању емоционалне реакције и страхови који могу бити осјетљиви и интимни (Slunjski, 2011; Partalo, 2014; Pavlović, Klemenović, 2019).

Важност дјечије игре се огледа и у могућностима које она пружа дјечи за *интеракцију са другим особама* чиме ће се подстицати и обогаћивати емоционалне везе између дјеце и њихових ближњих. Омогућавајући заједничке интеракције, дијелење емоција и креирање посебних момената, игра помаже у формирању јачих, подржавајућих и дубоких емоционалних веза између дјетета и других особа, као што су родитељи или васпитачи који доприносе општем емоционалном здрављу и развоју

дјеце. Она у великој мјери може подстицати интимне и емоционално припадајуће везе на начин да омогућава дјетету и одраслој особи да подјеле заједничко искуство, стварајући вријеме и простор за интеракцију. Ово помаже дјетету да осјети блискост и повезаност са одраслима из свог окружења. Кроз игру, дјеца и одрасле особе комуницирају на суптилан начин који не мора нужно да се базира на ријечима. Играчке, погледи, покрети и реакције могу послужити као начини за изражавање емоција, жеља и потреба, што такође доприноси бољем разумијевању и повезаности између дјетета и других особа. У игри дјеца могу научити важне социјалне вјештине као што су дијелење, сарадња, рјешавање конфликта и контрола емоција, као и да разумију туђе ставове, осјећања и жеље, што доприноси развоју емпатије. Све ово дјеци помаже у грађењу здравих и функционалних односа са другим особама. Особе које учествују у игри са дјецом требају бити посвећене, слушати и одговарати на потребе и жеље дјетета, што гради повјерење и емоционалну повезаност. Игра може бити и прилика да дијете и друга особа подјеле радост и успјех. Заједнички успјеси у игри, као и размјена похвале и подршке, може знатно утемељити емоционалну повезаност и ојачати њихов међусобни однос (Partalo, 2022; Богојевић, 2005).

Дјеца користе игру да *процесуирају трауматична емоционална искуства*. Она им омогућава да се на безбједан начин суоче са својим страховима и премосте последице трауме кроз креативни и емоционални израз. Игра може помоћи дјеци да превазиђу трауматичне догађаје и изражавају своје осјећаје надања и излијечења. Кроз симболичке игре, дјеца могу слободно изразити своје емоције које су повезане са траумом, представити догађаје које су доживјела и процесуирати их на безбједан начин, јер у игри дјеца имају контролу над ситуацијом и могу изражавати своје осјећање моћи и контроле које нису имала током трауматичног догађаја што им омогућава да га разумију и прихвате на дубљем нивоу. Ово је важан корак у процесу лијечења и превазилажења последице трауме. То им даје могућност да се осјећају сигурније и помаже им у процесу излијечења јер на овај начин превазилазе анксиозност и страх повезан са траумом. У игри дјеца могу вјежбати регулисање својих емоција, што им помаже да се боре са анксиозношћу, стресом и једноставно да се осјећају сигурније. У њој дјеца развију боље разумијевање својих осјећања и емоција, што им помаже да лакше комуницирају са одраслима о ономе што су прошли. Ово отвара пут за подршку и терапију која је неопходна за њихову рехабилитацију. Када је у питању терапија игром постоји неколико облика као што

су: „когнитивно-бихејвиорална терапија игром која користи играчке и игру како би утицала на мисли и осјећања дјете директно на тај начин што се врши одабир материјала за терапију који је у потпуности у складу са проблемом који дијете испољава и који је јединствен за свако дијете понаособ; терапија разрјешењем или ослобађањем као терапија игром је приступ који је развио Давид Левиз за дјецу која су искусила специфична трауматска искуства, а заснива се на вјеровању у абреактивне ефекте игре и накнадно ослобађање од бола који је проузроковала траума; терапија игром у пијеску у којој се дјеци у терапијском поступку даје пијесак, вода и колекција минијатурних објеката, а интервенције у пијеску олакшавају дјеци да користе метафоре и симболе допуштајући им да комуницирају кроз свој свијет игре на мање пријетећи начин; филијал терапија која је врста терапије игром гдје родитељи служе као психотерапеутски котерапеути који спроводе сесије терапије игром са својом дјецом под супервизијом обучених терапеута, а овај метод је јако користан јер омогућава родитељима да у својим кућама примјењују ову врсту терапије која подразумијева овладавање родитеља ССРТ вјештинама за ојачавање везе родитељ-дијете, побољшавање међусобног повјерења и родитељског самопоуздања” (Љубомировић, Срећковић, Рангелов, 2015:95).

Из свега наведеног може се закључити да су значај, функција и предности дјечије игре у васпитању емоционалности дјете предшколског узраста вишеструки. Као водећа активност дјете предшколског узраста она даје велики потенцијал сваком дјетету да израсте у здраву и емоционално стабилну личност.

МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА

У претходном дијелу овог рада настојали смо да теоријски анализирамо дјечију игру и њену функцију у васпитању емоционалности дјеце предшколског узраста, као и улогу коју васпитачи имају у њеној реализацији. У наставку рада приказаћемо методолошку концептуализацију за неекспериментално емпиријско истраживање које је имало за циљ да испита ставове васпитача о вриједностима дјечије игре у функцији васпитања емоционалности дјеце предшколског узраста као и мишљења дјеце предшколског узраста о дјечијој игри и емоцијама.

Методолошки оквир рада на тему дјечија игра у функцији васпитања емоционалности дјеце предшколског узраста обухвата следеће елементе:

- проблем и предмет истраживања,
- значај истраживања,
- циљеве и задатке истраживања,
- методе истраживања,
- технике и инструменте истраживања,
- популацију и узорак истраживања,
- статистичку обраду података и
- организацију и ток истраживања.

На овај начин креирали смо темељ за реализацију и интерпретацију резултата неексперименталног емпиријског истраживања и извођење закључака.

Проблем и предмет истраживања

Проблем овог истраживања је значај дјечије игре у подстицању развоја и васпитању емоционалности дјеце предшколског узраста те његово перципирање из угла васпитача али и дјетета предшколског узраста. Кроз игру се дијете развија, расте, сазријева и учи па је због тога она водећа активност на предшколском узрасту

и има кључну улогу у развоју различитих аспеката дјететовог живота, укључујући когнитивни, физички и социјални развој, па је самим тим је и њен значај за развој емоција и емоционалних компетенција на раном узрасту круцијалан. Иако је све ово нама који се бавимо предшколским васпитањем и образовањем већ дуго општепознато, само истраживање значаја игре за емоционални развој тек недавно постаје фокус појединих студија. Оне сугеришу да игра може имати позитиван утицај на емоционални развој, али недостаје дубља анализа и истраживање специфичних механизма путем којих игра утиче на развој емоционалности дјете предшколског узраста, као и мишљења саме дјете и васпитача о томе.

Играње у предшколском периоду дјете може бити веома разноврсно, оно укључује симболичке игре, игре са правилима, конструкторске игре као и многе друге врсте дјечијих игара. Само разумијевање начина на који сваки од ових облика игре доприноси емоционалном развоју дјете предшколског узраста може имати велики утицај на даљи развој и унапређивање васпитно-образовног рада у предшколским установама.

Поменули смо да игра има велики утицај на развој свих аспеката личности дјетета али и сама емоционалност обухвата широк спектар својих аспеката као што су: препознавање емоција, емоционална регулација, емпатија и социјалне вјештине, па сматрамо да је важно истражити како игра може утицати на неке од ових аспеката. Емоционални развој дјете предшколског узраста је резултат и интеракције дјете са вршњацима, родитељима, васпитачима и околином. Утицај ових фактора на емоционални развој кроз игру по нашем мишљењу, такође може бити значајан за истраживање.

Разматрајући све горе наведено, можемо закључити да истраживање самог значаја дјечије игре у васпитању емоционалности дјете предшколског узраста представља комплексан проблем који захтијева интердисциплинарни приступ. Разумијевање овог проблема може помоћи родитељима, васпитачима и другим васпитно-образовним стручњацима да боље подрже емоционални развој дјете у овом за њих веома важном животном периоду.

Предмет истраживања је испитивање ставова и мишљења васпитача и дјете предшколског узраста о васпитној вриједности дјечије игре у функцији подстицања развоја и васпитања емоционалности дјете предшколског узраста

Значај истраживања

Друштвени значај истраживања произилази из саме чињенице да је подршка коју васпитач пружа дјечијој игри у предшколској установи битна за развој емоционалности, а самим тим и стварању квалитетних друштвених односа.

Теоријски значај истраживања ове теме огледа се у проучавању што већег обима доступне литературе, теоријском анализирању и интерпретирању различитих сазнања о значају дјечије игре у развоју и васпитању емоционалности и изражавању емоција.

Практични значај истраживања подразумева квалитативно утврђивање стварног стања и унапређења васпитно-образовне праксе у предшколској установи.

Циљ и задаци истраживања

На основу претходно образложеног и постављеног проблема, дефинисаног предмета и значаја истраживања дефинисали смо и његов *циљ*, а то је испитати ставове васпитача и дјеце о функцији дјечије игре у подстицању развоја и васпитања емоционалности дјеце предшколског узраста.

Из претходно наведеног циља произилазе следећи задаци истраживања:

1. Утврдити ставове и мишљења васпитача о улози и значају игре у развоју и васпитању дјеце предшколског узраста у институционалном контексту.
2. Утврдити ставове и мишљења васпитача о значају подстицања развоја и васпитања емоционалности предшколске дјеце у институционалном контексту.
3. Утврдити ставове и мишљења васпитача о улози дјечије игре у васпитању емоционалности дјеце предшколског узраста.
4. Квалитативном анализом идентификовати специфичности дјечијих поимања и доживљаја игре и емоција.

Методе, технике и инструменти истраживања

У овом емпиријском истраживању примјењивали смо више пригодних истраживачких метода, техника и садржаја, а у наставку рада ћемо направити детаљнији увид у исте.

Научно истраживачке методе

Имајући у виду тему, проблем и предмет истраживања, као и циљеве и задатке, у теоријском проучавању и емпиријском истраживању биће кориштена метода теоријске анализе и синтезе и сервеј (survey) истраживачки метод.

Свако па и ово истраживање, првенствено полази од теоријских сазнања стечених ранијим истраживањима. *Метода теоријске анализе и синтезе* је метода која помаже у разумијевању сложених проблема, појавности или феномена педагошких или психолошких наука и то декомпоновањем њихових дјелова (анализа) и затим комбиновањем тих истих дјелова на такав начин како би се створило ново разумијевање, рјешење или концепт (синтеза). Заједно, теоријска анализа и синтеза представљају специфичан научни поступак од којег зависе и сви остали методолошки поступци (Гојков, Круљ, Кундачина, 2007). Нама је у овом истраживању релевантна како би се анализирао и расвијетлила досадашња научна достигнућа о функцији дјечије игре у васпитању емоционалности. Ову методу ћемо примјењивати за потребе теоријског утемељивања истраживања, уопштавања резултата и извођења закључака реализованог истраживања.

Такође, у овом истраживању примјењиваће се и *сервеј (survey) истраживачки метод* који се користи како би се прикупили подаци о ставовима, мишљењима, понашањима или карактеристикама веће групе људи, често називане узорком или популацијом, а његова одлика је коришћење упитника или анкете да би се прикупили подаци од већег броја испитаника. Овај истраживачки метод је веома користан јер омогућава прикупљање података од великог броја људи у релативно кратком временском периоду (Мужић, 1982). Ми ћемо га користити за испитивање мишљења

васпитача о функцији игре у васпитању емоционалности дјеце предшколског узраста у институционалном контексту.

Технике истраживања

Аналогно методама истраживања у овом истраживању примјењиваћемо следеће истраживачке технике:

1. Анкетирање,
2. Интервјуисање и
3. Квалитативну анализу садржаја.

Анкетирање је брза и ефикасна истраживачка техника за прикупљање квантитативних података путем анкетних упитника од великог броја испитаника, која омогућава доношење статистичких анализа и квантитативних закључака. Ова техника омогућава истраживачима да прикупе нумеричке податке о ставовима, мишљењима, понашањима или неким другим карактеристикама. Често се користи за анкетирање велике популације (Мужић, 1982). У нашем истраживању анкетирање ће бити употребљено за испитивање мишљења васпитача о функцији игре у васпитању емоционалности дјеце предшколског узраста. Код примјене ове технике важно је пажљиво осмислити упитник како би се осигурала тачност и поузданост прикупљених података, као и репрезентативност узорка.

Интервјуисање као техника која се користи за прикупљање дубоких и детаљних информација од појединаца или групе људи. Ова техника омогућава истраживачима да разумију искуства, ставове, мишљења и емоције испитаника, да добију богат увид у комплексне теме и феномене, да дубље истражују теме које су сложене или недовољно истражене као и боље разумијевање контекста, дубље увиде у субјективне перспективе испитаника, а важно је истаћи и да обогаћује истраживачки процес квалитативним подацима (Банђур, Поткоњак, 1999). Интервјуисање се често примјењује у квалитативним истраживањима као што је и наше, а њиме ће бити обухваћена дјеца предшколског узраста, полазници предшколских установа. Истраживач и један васпитач као суистраживач обавиће

интервјуе са дјецом. На овај начин ћемо покушати да разумијемо дјечије поимање емоција али и њихове доживљаје игре као поља за развој емоционалности.

Квалитативна анализа садржаја је истраживачка техника која се користи за дубље разумијевање сложених и суптилних аспеката квалитативних података, као што су текстуални материјали, интервјуи, транскрипти разговора, слике или видео материјали. Ова техника се често користи у квалитативним истраживањима како би се идентификовали кључни мотиви, узорци, теме и значења који се налазе унутар прикупљених материјала (Гојков, Круљ, Кундачина, 2007). Квалитативном анализом садржаја у нашем истраживању биће обухваћени искази дјеце предшколског узраста о њиховом схватању дјечије игре и емоција добијени путем интервјуа, као и они дијелови анкетног упитника за васпитаче чија анализа захтијева примјену ове истраживачке технике.

Инструменти истраживања

За истраживање значаја дјечије игре за развој емоционалности дјеце предшколског узраста смо израдили инструментариј који садржи следеће *инструменте*:

1. Анкетни упитник за васпитаче и
2. Протокол интервјуа за дјецу предшколског узраста.

Инструменти су дистрибуирани васпитачима, посредством виртуелне *Viber* заједнице, а у даљем тексту ћемо их детаљно објаснити.

Анкетни упитник о вриједностима дјечије игре у функцији васпитања емоционалности дјеце предшколског узраста представља инструмент који смо након постављеног истраживачког циља и задатака креирали и користимо га за испитивање ставова и мишљења васпитача о улози, значају и вриједностима које дјечија игра има за васпитање емоционалности дјеце предшколског узраста. Питања су креирана и формулисана на начин да прате потребе прва три истраживачка задатка. Инструмент садржи, поред питања везаних за генералије, осам питања затвореног типа у којима је испитаницима дата могућност да изабере један или више

понуђених одговора, петостепену скалу Ликертовог типа са 15 тврдњи гдје су за сваку тврдњу васпитачи требали да изразе свој степен слагања (никако се не слажем; дјелимично се не слажем; неодлучан/на сам; дјелимично се слажем; у потпуности се слажем) и три питања отвореног типа у чијим одговорима васпитачи могу дати своје мишљење али и примјере из праксе о искуству које су стекли у раду са дјецом којој је можда била потребна додатна подршка у развоју емоционалности, о васпитним поступцима које користе у сврху васпитања емоционалности дјеце предшколског узраста, као и о потешкоћама са којима се сусрећу у току истог. Овај инструмент приказан је у прилогу 1.

Протокол питања за интервју са дјецом предшколског узраста је инструмент који ћемо примјенити са циљем испитивања доживљаја и поимања игре и емоција, као и њихове међусобне повезаности из перспективе дјеце предшколског узраста. Инструмент садржи пет главних питања са потенцијалним подпитањима која са једне стране помажу дјечи да боље разумију поенту питања, а са друге стране нама истраживачима осигуравају адекватне и разумљиве одговоре од дјеце који ће касније бити даље обрађивани и анализирани. Интервју са дјецом предшколског узраста реализоваће два искусна васпитача од којих је један сам истраживач, а други васпитач суистраживач. Интервју ће бити извршен кроз васпитно-образовну активност, односно игралику активност за коју је написана и адекватна припрема која се налази у прилогу 2.

Популација и узорак истраживања

Популацију у овом истраживању чине дјеца предшколског узраста и васпитачи предшколске дјеце на подручју бањалучке регије. Из наведене популације биће узет узорак од 70 васпитача и 30 дјеце.

Узорак васпитача узет из популације је случајни, а његова структура у односу на радни стаж је дата кроз пет категорија и приказана је у табели 1.

Табела 1

Структура васпитача у односу на радни стаж

Категорије	Фреквенција	Проценат
Од 0 до 5 година	16	22,9
Од 5 до 10 година	14	20
Од 10 до 20 година	22	31,4
Од 20 до 30 година	12	17,1
Више од 30 година	6	8,6
Тотал	70	100

За потребе нашег истраживања као и за каснију интерпретацију добијених резултата значајна је и структура узорка васпитача у односу на васпитну групу у којој раде, па смо узорак разврстали у пет категорија и његову структуру приказали смо у табели 2.

Табела 2

Структура васпитача у односу на васпитну групу у којој раде

Категорије	Фреквенција	Проценат
Јасличка	19	27,1
Млађа	12	17,1
Средња	12	17,1
Старија	9	12,9
Мјешовита	18	25,7
Тотал	70	100

Узорак дјеце предшколског узраста узет из популације је пригодни, а његова структура према узрасту дјеце дата је у три категорије што ће нам бити значајно приликом анализе резултата добијених интервјусањем дјеце. Поменута структура узорка приказана је у табели 3.

Табела 3

Структура узорка предшколске дјеце у односу на узраст

Узраст	Фреквенција	Проценат
Од 4 до 5 година	6	20
Од 5 до 6 година	19	63,3
Више од 6 година	5	16,7
Тотал	30	100

Статистичка обрада података

Приликом обраде података, а у складу са постављеним задацима и истраживачким инструментима примјенили смо следеће статистичке поступке:

- анализу фреквенција и процената,
- анализу релијабилности инструмента и
- дескриптивну статистичку анализу.

Организација и ток истраживања

Након одабира теме рада, а током првог квартала 2023. године приступили смо прикупљању и анализи стручне литературе у вези са значајем дјечије игре за васпитање емоционалности дјеце предшколског узраста. Детерминацију потребне литературе вршили смо приступом различитим изворима литературе попут библиотекарске грађе Филозофског факултета Универзитета у Бањој Луци и Народне и универзитетске библиотеке Републике Српске, on line као и из личних извора. Након детаљне анализе одабране стручне литературе, приступили смо њеној интерпретацији, односно писању теоријске основе нашег истраживања. Следећи корак који смо подузели било је креирање инструмената истраживања. У сврху остваривања постављених истраживачких циљева и задатака, почетком јуна 2023. из

популације смо одабрали узорак и израдили два истраживачка инструмента: *анкетни упитник за испитивање ставова и мишљења васпитача о вриједностима дјечије игре у функцији васпитања емоционалности дјеце предшколског узраста* и *протокол питања за интервјуисање дјеце предшколског узраста*. Анкетирање васпитача извршено је у мјесецу јулу 2023. године путем *Google* платформе, а инструмент су попуњавали васпитачи запослени у јавним и приватним предшколским установама у ужем градском подручју бањалучке регије. За потребе интервјуисања дјеце предшколског узраста које је извршено у августу 2023. године, уз сам инструмент написана је и одговарајућа припрема за васпитно-образовну активност како би се сам интервју обавио кроз игролику активност која за дјецу има мотивациони и забавни карактер. Пригодни узорак узет из популације чинила су дјеца из дјечијих вртића „Змај Јова Јовановић” и „Колибри 2”, који се налазе у оквиру ЈУ Центар за предшколско васпитање и образовање Бања Лука.

Обраду истраживачке грађе извршавали смо током јула и августа 2023. године, а иста је подразумијевала сређивање и унос података, њихову статистичку обраду и анализу, као и њихову дескриптивну интерпретацију у складу са добијеним резултатима истраживања, што смо на крају заокружили закључним разматрањима изведеним из теоријске анализе и методолошке интерпретације резултата.

РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА И ДИСКУСИЈА

Анализу добијених резултата истраживања радили смо пратећи истраживачке задатке, па ћемо је уз дискусију, тако и приказати у наставку овог рада.

Мишљења васпитача о дјечијој игри

У оквиру нашег првог истраживачког задатка, а у сврху остваривања циљева овог истраживања, испитивали смо ставове и мишљења васпитача о значају дјечије игре за развој дјеце предшколског узраста. Ту смо се конкретније бавили њиховим мишљењима и ставовима о вриједностима и значају дјечије игре, врстама игара које најчешће користе у раду са дјецом, учесталости њиховог посматрања и праћења дјечије игре, као и дубљом анализом њихових поимања о улози и значају симболичке игре у предшколском васпитању и образовању, појединих користи за рад васпитача, али и о начинима њене организације унутар предшколске установе. Инструмент који смо користили у ту сврху је *анкетни упитник за васпитаче*. Добијене резултате обрадили смо и анализирали користећи следеће статистичке поступке:

- фреквенцијска анализа (f) и
- анализа процената (%).

Приликом креирања *анкетног упитника за васпитаче* једно од првих питања о дјечијој игри је постављено како би смо испитали мишљења васпитача о вриједностима дјечије игре у предшколском васпитању, о њеном значају за задовољавање развојних потреба које имају дјеца предшколског узраста, као и њеним користима за сам рад васпитача. Важност овог питања је у томе што нам оно представља полазну тачку за интерпретацију комплетних резултата нашег истраживања. Испитаницима смо пружили могућност вишеструког одабира одговора, а у табели 4 дат је приказ добијених резултата.

Табела 4

Процјене васпитача о вриједностима дјечије игре у предшколском васпитању и образовању

Елементи вриједности дјечије игре	Фреквенција	Проценат
Водећа активност дјеце предшколског узраста	45	64,3
Омогућава дјетету задовољавање свих развојних потреба	38	54,3
Пружа дјетету слободу да изрази своју машту и креативност	53	75,7
Пружа васпитачима могућност да помогну дјечи у усвајању нових знања и вјештина без притиска који им стварају усмјерене активности	38	54,3
Има терапеутско дејство	31	44,3
Дијете се кроз игру лакше социјализује	43	61,4
Тотал	70	100

Резултати из табеле 4 нам указују на то да већина наших испитаника из бањалучких вртића, њих 45 или 64,3% прихвата дјечију игру као водећу активност дјеце предшколског узраста али са друге стране резултати нам такође показују и да мањи, али не баш занемарљив дио њих тачније њих 7 или 10% то чини не схватајући зашто је то тако, односно оставља утисак да немају сазнања да је игра водећа активност дјеце предшколског узраста зато што управо она у највећој мјери омогућава задовољавање свих дјечијих развојних потреба (Богојевић, 2012: 10). Охрабрујући је податак који смо добили, а то је да 53 односно 75,7% васпитача сматра да игра пружа слободу дјечи да изразе своју машту и креативност јер из њега видимо да васпитачи у великој мјери имају поимања дјечије игре као темеља за развој маште и креативности, који касније прелазе у стваралаштво (Partalo, 2014: 65, 72). Нешто више од половине наших испитаника тачније 38 или 54,3% игру доживљава као могућност да дјечи помогну да усвајају нова знања и вјештине без притиска који им стварају организоване васпитно-образовне активности. То нам показује да још увијек међу васпитачима нажалост има много оних који не доживљавају игру као могућност да њоме „привуку и одрже дјечију пажњу на предвиђеним садржајима, као и да их мотивишу да активно учествују у одређеним активностима” (Каменов, 2006: 29). Схватање значаја терапеутског дејства игре у

процентуалном износу од 44,3% или 31-ног испитаника је очекиван с обзиром да терапија игром се на нашим просторима још увијек не спроводи у довољној мјери. Тачније она се спроводи у појединим специјализованим установама али не и у предшколским установама. Велики дио испитаних васпитача, прецизније њих 43 односно 61,4% сматра да се дијете предшколског узраста кроз игру лакше социјализује, али оно што је посебно упечатљиво јесте да се њихов број процентуално врло мало разликује од броја васпитача који дјечију игру схвата као водећу активност дјеце предшколског узраста. Узимајући у обзир могућност вишеструког одабира одговора која је дата испитаницима у *анкетном упитнику*, детаљном анализом добијених резултата, можемо констатовати да су њихови вишеструки одабири били разноврсни. Оно што сматрамо значајним и што се издваја у резултатима јесте податак да је 23 или 32,9% васпитача одабрало све понуђене тврдње о васпитним вриједностима дјечије игре односно о њеној важности у предшколском васпитању и образовању. Тај добијени податак нам говори да само трећина наших испитаника заиста има дубоко поимање о томе колики васпитни значај има дјечија игра у најинтензивнијем и најсензитивнијем развојном периоду човјека. Образлажући комплементарне налазе, узроке таквој ситуацији Богојевић приписује и учбеницима предшколске педагогије у којима по његовом мишљењу: „има врло мало простора за дискурс о игри” (Богојевић, 2012:10). Значајно је поменути и податак да је 8 или 11,4% испитаника одабрало само тврдњу да је дјечија игра водећа активност дјеце предшколског узраста. Остале варијације мјешовитих одабира понуђених одговора нису процентуално значајне и крећу се од 1,4% до 5,7% односно 1 до 4 од укупног броја испитаника. Детаљнији приказ добијених резултата можемо видјети у прилогу 3.

Друго важно питање о дјечијој игри којим смо се бавили унутар овог истраживачког задатка било је усмјерено на испитивање ставова и мишљења васпитача о врсти дјечијих игара које преферирају и користе у свакодневном раду са дјецом предшколског узраста. Као што смо се у теоријском дијелу овог рада, када смо говорили о врсти дјечијих игара опредјелили за класификацију по Каменову, исту смо понудили и нашим испитаницима као могући одабир. Васпитачима је и у овом питању дата могућност вишеструког одабира понуђених одговора, а добијене резултате приказали смо у табели 5.

Табела 5

Врсте дјечијих игара које васпитачи најчешће користе у раду са дјецом предшколског узраста

Врста игре	Фреквенција	Проценат
Функционалне игре	32	46,2
Симболичке игре	47	68,1
Игре са готовим правилима	33	47,8
Конструкторске игре	43	62,3
Тотал	70	100

Добијени резултати приказани у табели 6 нам показују да су у преференцијама васпитача када су у питању избори врсте игара у раду са дјецом предшколског узраста најдоминантније симболичке игре, што је и пожељно с обзиром на њихов вишеструки значај у развоју на најранијем узрасту. Оне су биле избор 47 или 68,1% испитаника. Након њих са мањом процентуалном разликом у нашим резултатима издвајају се конструкторске игре и то код 43 или 62,3%. Игре са правилима у својим изборима издвајају 33 или 47,8% васпитача. Интересантан је податак који смо добили за функционалне игре, а то је да су се оне нашле у одабиру 32 или 46,2% васпитача. Објашњење за овакве резултате можемо наћи у структури нашег узорка гледаној по васпитним групама у којима васпитачи раде, јер најмањи број испитаника ради у (старијим) вртићким групама узраста 5 до 6 година, њих 9 или 12,9%, док процентуално значајан дио испитаника ради у јасличким групама и то њих 19 или 27,1%, што је комплементарно резултатима истраживања о присуствима врсте игара по узрастима дјете које су радили Богојевић и Давид (2012), који показују да на јасличком узрасту доминирају функционалне игре (38,8%). У истом истраживању су добијени резултати да на узрасту од 3 до 4,5 година доминирају конструкторске игре (39,6%), а на старијем узрасту 5 до 6 година су то такође конструкторске игре (38,6%), али и игре са правилима или дидактичке игре (30,7%). Поменуто истраживање је показало да су симболичке игре присутне са мањим процентуалним варијацијама на свим узрастима и крећу се од 22,4% до 25,5% (Богојевић, Давид, 2012: 51, 54, 58, 59). Иако се ради о два потпуно различита узорка јер су то у поменутом истраживању дјеца, а у нашем васпитачи, компарацију ових истраживања смо урадили како би увидјели да ли васпитачи при одабиру врсте игара

у свом раду воде рачуна о интересовањима и развојним потребама дјеце предшколског узраста, а подударности на које смо наишли су заиста импресивне и говоре да наши испитаници у раду бирају оне врсте игра које су карактеристичне за развојне потребе њихових васпитаника.

Даља анализа резултата истраживања у оквиру првог истраживачког задатка води нас до анализе питања везаних за симболичку игру дјеце предшколског узраста. Њен велики значај за цјелокупан развој дјеце најранијег узраста смо већ истакли у теоријском дјелу нашег рада, па ћемо се сада бавити анализом ставова и мишљења васпитача о томе. Почећемо од анализе мишљења васпитача о развојном аспекту на који симболичка игра има највећи утицај. Испитаницима смо на избор понудили четири развојна аспекта, а добијене резултате приказујемо у табели 6.

Табела 6

Мишљења васпитача о развојним аспектима на које симболичка игра има највећи утицај

Развојни аспект	Фреквенција	Проценат
Социјални развој	29	41,4
Когнитивни развој	3	4,3
Емоционални развој	38	54,3
Физички развој	0	0
Тотал	70	100

Анализом добијених резултата када је у питању мишљење васпитача о утицају симболичке игре на одређене развојне аспекте дјеце предшколског узраста увиђамо да највећи дио васпитача, њих 38 или 54,3% сматра да симболичка игра има највећи утицај на емоционални развој, нешто мањи број њих је мишљења да ипак највећи утицај симболичка игра има на социјални развој и то 29 испитаника или 41,4%, а оно што је овдје упечатљиво је мишљење врло малог броја испитаника, свега 3 односно 4,3% који сматра да симболичка игра има утицај на когнитивни развој. Из таквих резултата имплицира да су васпитачи недовољно едуковани о важности симболичке игре за поменути развојни аспект, односно о начину на који симболичка репрезентација коју дјеца врше у току симболичке игре значајно утиче на развој

когниције и метакогниције (Duran, 1995). Значајно је напоменути и да ни један од испитаника није одабрао физички развој.

Велики значај симболичке игре почива и на њеном посматрању од стране васпитача јер на тај начин они могу лако да добију информације о дјечијим емоцијама, посебно оним дубоким и скривеним, њиховим интересовањима, потребама, комуникацији и међусобној сарадњи, начинима организације игре, као и о проблемима и потешкоћама са којима се дјеца сусрећу у игри. Све то помаже васпитачима да бирају најбоље начине за своја даља васпитна дјеловања (Duncan, Lockwood, 2008, према Bandurina, 2015:53). Управо због те изузетне важности у наставку ћемо анализирати мишљења васпитача о томе да ли и у којој мјери посматрају дјечију симболичку игру. Њихови одговори су били разнолики па смо их груписали у три категорије, а добијене резултате смо приказали у табели 7.

Табела 7

Мишљења васпитача о томе колико често посматрају симболичку игру

Категорија	Фреквенција	Проценат
Често посматрам симболичку игру	29	43,9
Понекад посматрам симболичку игру	30	45,4
Ријетко посматрам симболичку игру	7	10,6
Тотал	66	100

Ови резултати нам указују на то да само 29 или 43,9% васпитача посвећује довољно пажње посматрању симболичке игре, док њих 30 односно 45,4% понекад посматра симболичку игру, а 7 или 10,6% наших испитаника недовољно пажње посвећује посматрању симболичке игре дјеце предшколског узраста. У једногодишњем акционом истраживању које је радила у два јавна и једном приватном загребачком вртићу Петра Бандурина је добила такве резултате који показују да васпитачи у великој мјери посвећују пажњу посматрању симболичке игре и да на том посматрању темеље свој рад и планирају даља васпитна дјеловања (Bandurina, 2015). Поредићи резултате њеног истраживања са резултатима које смо ми добили и узимајући у обзир разлику у годинама када су истраживања реализована долазимо до закључка да чак ни за поменути дугогодишњи период свијест васпитача о важности посматрања симболичке игре и њеним добробитима као смјерницама

које им пружа за планирање васпитно-образовног рада није достигла пожељни ниво. Наша претпоставка је да разлог оваквог стања о схватању важности симболичке игре од стране васпитача лежи у недостатку пажње која се посвећује овој теми на пољима формалног и неформалног образовања васпитача на нашим просторима.

Посматрајући свеукупну важност симболичке игре за предшколско васпитање и образовање, као и значај који јој се даје у Програму предшколског васпитања и образовања у Републици Српској, ставове слагања васпитача испитали смо путем скалера који се налазио унутар *анкетног упитника*. Добијене резултате приказали смо у табели 8.

Табела 8

Ставови васпитача о значају симболичке игре у предшколском васпитању и образовању и у Програму предшколског васпитања и образовања РС

Ставови васпитача	Симболичка игра има велики васпитни значај у предшколском васпитању и образовању		Симболичкој игри се даје довољно значаја у Програму предшколског васпитања и образова РС	
	Фреквенција	Проценат	Фреквенција	Проценат
Никако се не слажем	1	1,4	3	4,3
Дјелимично се не слажем	2	2,9	17	24,6
Неодлучан/на сам	0	0	11	15,9
Дјелимично се слажем	16	22,9	27	39,1
У потпуности се слажем	51	72,9	11	15,9
Тотал	70	100	69	100

Групишући резултате на оне који су афирмативни са понуђеним тврдњама и на оне који то нису можемо закључити да већински дио васпитача тачније њих 67 или 95,8% сматра да симболичка игра има велики васпитни значај у предшколском васпитању и образовању, али дио њих 20 односно 28,9% мисли да се симболичкој игри не даје довољно простора у Програму предшколског васпитања и образовања РС. Мишљења смо да разлог оваквог става наших испитаника почива на схватањима

која налазимо у многим курикулумима па тако и нашем, а то је „чињеница да се цјелокупан феномен дјечије игре неоправдано подводи под дидактичке игре које у курикулуму представљају јасну интенцију одраслих да досегну до циљева у васпитно-образовном процесу” (Партало, Прибишев Белеслин, 2015: 123). У резултатима које смо добили испитујући ставове и мишљења васпитача о значају симболичке игре за предшколско васпитање и образовање, видљиво је да већина васпитача има изграђену свијест о великом значају који ова врста дјечије игре има у предшколском васпитању и образовању.

Анализирајући важност симболичке игре неизоставно је било бавити се и њеним значајем за рад васпитача, као и питањем њихових ставова о значају који има подршка васпитача симболичкој игри за дијете. Конкретније нас је занимало да ли васпитачи доживљавају симболичку игру као значајан извор идеја за свој рад, да ли им она помаже да боље упознају личност дјетета, али и да ли сматрају да је дјечија симболичкој игри значајна њихова подршка. Резултате приказујемо у табели 9.

Табела 9

Ставови васпитача о значају симболичке игре за њихов рад, упознавање личности дјетета и њихове подршке симболичкој игри дјеце предшколског узраста

Ставови васпитача	Симболичка игра је значајан извор идеја за рад васпитача		Кроз симболичку игру васпитачи боље упознају личност дјетета		У креирању симболичке игре дјечија је значајна подршка васпитача	
	Фреквенција	Проценат	Фреквенција	Проценат	Фреквенција	Проценат
Никако се не слажем	0	0	0	0	0	0
Дјелимично се не слажем	2	2,9	2	2,9	2	2,9
Неодлучан/на сам	4	5,9	1	1,4	6	8,7
Дјелимично се слажем	24	35,3	20	29	24	34,8
У потпуности се слажем	38	55,9	46	66,7	37	53,6
Тотал	68	100	69	100	69	100

Охрабрујући податак који смо добили овим резултатима указује на то да већина васпитача разумије значај који симболичка игра има за њихов васпитно-образовни рад и то, ако групишемо афирмативне ставове према понуђеним тврдњама, чини њих 62 или 91,2%. Процентуално врло мали број васпитача њих, 2 или 2,9% показује неслагање са понуђеном тврдњом, док је неопредјељено остало 4 или 5,9% васпитача. Када је у питању анализа значаја симболичке игре за упознавање личности дјетета од стране васпитача, резултати су врло слични, 66 или 95,7% испитаника се слаже са овом тврдњом, 2 или 2,9% се дјелимично не слаже са поменутом тврдњом, док само 1 или 1,4% остаје неодлучан. Испитујући мишљења васпитача о значају који има њихова подршке симболичкој игри за дјецу, резултати показују да 61 или 88,4% васпитача мисли да је њиховим васпитаницима значајна подршка коју им пружају у симболичкој игри, мали број васпитача њих 2 или 2,9% се дјелимично не слаже са овом тврдњом, док је процентуално значајан број васпитача њих 6 или 8,7% остао неодлучан по овом питању. Поредећи резултате до којих смо дошли са резултатима које је Бандурина добила у свом једногодишњем истраживању које је реализовано у загребачким вртићима (Bandurina, 2015), долазимо до закључка да су они комплементарни и да нема значајне разлике када су у питању ова три важна става која смо испитивали.

Говорећи о важности симболичке игре у предшколском васпитању и образовању морамо споменути да њени успјеси у многоставној зависе од „начина формирања просторног и материјалног окружења установе за рано образовање које ће стимулисати настанак и развој симболичке игре деце раног узраста” (Bandurina, 2015: 70), истичући чињеницу да поменуто окружење креирају и обогаћују сами васпитачи према претходно уоченим потребама и интересовањима дјеце. Утицај симболичке игре на развој дјеце предшколског узраста зависи много и од времена које дјеца проводе у симболичкој игри, па смо се у оквиру овог истраживачког задатка бавили и испитивањем ставова и мишљења васпитача по том питању. Анализа добијених резултата приказана је у табели 10.

Табела 10

Ставови васпитача организацији просторних и материјалних услова у којима дјеца могу играти симболичке игре и о времену које она проводе у њима

Ставови васпитача	Пожељно је да један од сталних центара интересовања у соби у којој бораве дјеца буде центар улога		За пружање подршке симболичкој игри центар улога је потребно стално обогаћивати игровним материјалима		Дјеци треба свакодневно пружати што више могућности да реализују симболичке игре	
	Фреквенција	Проценат	Фреквенција	Проценат	Фреквенција	Проценат
Никако се не слажем	1	1,4	1	1,4	0	0
Дјелимично се не слажем	3	4,3	2	2,9	2	2,9
Неодлучан/на сам	0	0	0	0	0	0
Дјелимично се слажем	10	14,3	7	10,1	11	15,9
у потпуности се слажем	56	80	59	85,5	56	81,2
Тотал	70	100	69	100	68	100

Резултати које смо добили показују да већина васпитача има сазнања о томе колико је у пружању подршке симболичкој игри важна организација простора, а то увиђамо јер када групишемо позитивне тврдње, добијамо податак да њих 66 или 94,3% мисли да је пожељно да соба у којој дјеца бораве унутар предшколске установе садржи центар улога у којем ће се играти симболичке игре, а веома мали број 4 или 5,7% мисли да поменути центар није неопходан. Велики број васпитача, тачније њих 66 или 95,6% мисли да је за пружање подршке симболичкој игри предшколске дјеце потребно поменути центар улога и редовно обогаћивати играчкама и игровним материјалима, док занемарљив број тачније њих 2 или 2,9% мисли да то није потребно. Када је у питању мишљење васпитача о понуђеном ставу који говори да дјеци треба свакодневно пружати што више могућности да креирају и организују симболичке игре, резултати нам говоре да је већина, тачније њих, 67 или 97,1% одговорила афирмативно на ову тврдњу, док само 2 или 2,9% има супротно мишљење од понуђене тврдње. Ове резултате смо такође поредили са резултатима

које је добила Бандурина свом истраживању, а након анализе дошли смо до закључка да су резултати истраживања комплементарни и да васпитачи из бањалучких вртића као и њихове колеге из загребачких вртића пружају пуну подршку симболичкој игри (Bandurina, 2015).

Мишљења васпитача о емоционалном васпитању дјеце предшколског узраста

Наш други задатак који смо поставили у овом истраживању било је испитивање ставова и мишљења васпитача о емоционалном васпитању дјеце предшколског узраста. У оквиру овог задатка испитивали смо ставове васпитача о начинима кроз које дјеца најбоље овладавају емоцијама, врстама васпитања којима се даје подршка емоционалном развоју дјеце, сарадњи са родитељима на пољу емоционалног васпитања, као и о увиђању значаја подршке који васпитачи дају емоционалном развоју дјеце од стране родитеља. Значајно нам је било и да сазнамо искуства и потешкоће из праксе са којима се васпитачи сусрећу приликом васпитања емоционалности дјеце. Све ово смо испитивали путем *анкетног упитника за васпитаче*, а добијене податке смо обрађивали путем следећих статистичких поступака:

- анализа фреквенција (f),
- анализа процената (%) и
- анализа садржаја.

Једно од првих питања везано за васпитање емоционалности дјеце предшколског узраста чијом анализом ћемо се бавити јесте мишљење васпитача о начинима на који се дјеца најбоље упознају и овладавају својим емоцијама. Испитаници су имали могућност вишеструког одабира одговора, а добијене резултате приказујемо у табели 11.

Табела 11

Мишљења васпитача о начинима на који се дјеца најбоље упознају и овладавају својим емоцијама

Начини упознавања и овладавања емоцијама	Фреквенција	Проценат
Дневне рутине	19	27,1
Дјечија игра	54	77,1
Ликовно изражавање	16	22,9
Понашања у вршњачким интеракцијама	55	78,6
Тотал	70	100

Добијени резултати из табеле 11 говоре нам на то да наши испитаници имају мишљење да се дјеца најбоље упознају и овладавају својим емоцијама кроз интеракције у вршњачким групама и то њих чини 55 или 78,6%. Незнатно мање важном за упознавање и овладавање дјечијим емоцијама 54 или 77,1% васпитача издваја дјечију игру, док њих 19 или 27,1% сматра да су и дневне рутине важне за овај елемент емоционалног развоја дјете. Најмањи број наших испитаника, тачније њих 16 или (22,9%) сматра да се дјеца са емоцијама могу упознавати и овладавати њима и кроз ликовно изражавање. Ови резултати нам указују на то да велики број васпитача препознаје важност емоционалног васпитања и има сазнања о најважнијим и најлакшим начинима на које дјеца могу да се упознају, уче и овладавају својим емоцијама јер је „за дијете предшколског узраста важније шта доживљава и како се осјећа него колико је научило” (Stojaković, 2012:141). Изузетно важно за наше истраживање је издвајање дјечије игре као важне за развој емоционалности од стране великог броја наших испитаника комплементарно је чињеници да нам „због своје емоционалне обојености, дјечија игра пружа велике могућности везане за упознавање емоција и развијање емоционалности” (Šindić, 2011:38). Детаљан приказ добијених резултата налази се у прилогу 4.

Водећи се теоријском анализом у којој смо говорили о важности институционалног и породичног контекста у васпитању емоционалности, приликом испитивања мишљења васпитача о развоју емоционалности дјете предшколског узраста неизоставно је било позабавити се и испитивањем ставова и мишљења наших испитаника о овим контекстима или облицима васпитања путем којих се даје

подршка емоционалном васпитању дјете. Анализа добијених резултата дата је у табели 12.

Табела 12

Мишљења васпитача о облицима васпитања путем којих се даје подршка емоционалном васпитању дјете предшколског узраста

Облик васпитања	Фреквенција	Проценат
Институционално васпитање	0	0
Породично васпитање	7	10
Обоје	63	90
Тотал	70	100

Ови резултати нам сугеришу да највећи број васпитача њих 63 или 90% сматра да је важно комбиновати оба облика васпитања и институционално и породично, у процесу подршке емоционалном развоју предшколске дјете. Ово може да упућује на то да наши испитаници препознају синергију између ова два облика васпитања и да вјерују да дјеца најбоље напредују када имају и породичну и институционалну подршку у развоју својих емоционалних вјештина. Стојаковић наглашава да је дјецу потребно вољети и разумјети и да васпитачи треба да им буду други родитељи јер „разумјевање и љубав дијете, прије свега треба да добије у самој породици, али и у предшколској установи” (Stojaković, 2012:141). Само породично васпитање је истакнуто код 7 или 10% васпитача. Ово нам говори да постоји врло мали број васпитача који сматрају да се емоционалном развоју дјете подршка треба пружати само унутар породице. За само институционално васпитање (васпитање у предшколским установама, као што су вртићи) није се одредио нико од наших испитаника.

Свјесни да заједничко пружање квалитетне подршке емоционалном развоју дјете предшколског узраста кроз институционално и породично васпитање није могуће без добре и континуиране сарадње између васпитача и родитеља, у оквиру овог истраживачког задатка бавили смо се и испитивањем ставова и мишљења васпитача о том питању. Резултате до којих смо дошли након статистичке обраде података приказани су у табели 13.

Табела 13

Мишљења васпитача о сарадњи са родитељима у емоционалном васпитању дјеце предшколског узраста

Изјаве васпитача	Фреквенција	Проценат
Сарађујем	36	51,4
Не сарађујем	0	0
По потреби сарађујем	34	48,6
Тотал	70	100

Анализирајући ове резултате увиђамо да већина васпитача тачније њих 36 или 51,4% изјављује да активно сарађује с родитељима у процесу емоционалног васпитања дјеце. Ово указује на то да они заиста вреднују значај сарадње са родитељима и да активно раде на изградњи партнерства са породицама својих васпитаника како би подршка у развоју емоционалних вјештина дјеце била на високом нивоу. Одређени број васпитача, њих 34 или 48, 6% сарађују с родитељима на пољу емоционалног васпитања дјеце када сматрају да је то потребно. Овакав приступ може бити резултат различитих ситуација или потреба које се јављају у раду са различитом дјецом и породицама. Наша претпоставка је да се ова група испитаника ослања на сарадњу са родитељима у ситуацијама када процјене да дјеца имају специфичне потребе или изазове у емоционалном развоју. Запажање да ниједан од васпитача није одабрао понуђену опцију да не сарађује са родитељима у васпитању емоционалности може имати позитивно значење, показујући да сви наши испитаници препознају важност ове сарадње у емоционалном васпитању као и да сматрају да је она у мањој или већој мјери неопходна. Укратко, резултати показују да васпитачи препознају важност сарадње с родитељима у емоционалном васпитању дјеце предшколског узраста, али да постоје различити степени активности у сарадњи, од активне сарадње до сарадње по потреби.

Анализирајући сарадњу васпитача са родитељима на пољу емоционалног васпитања, а поучени практичним искуством које указује да поред свих напора које васпитачи улажу како би исту одржали на високом нивоу, понекад наилазе на неразумијевање њихове улоге и непрепознавање њиховог значаја на овом васпитном

пољу од стране родитеља, било нам је важно да добијемо и анализирамо ставове и мишљења васпитача о томе да ли родитељи препознају значај васпитача као подршке емоционалном васпитању њихове дјеце. Добијене резултате приказујемо у табели 14.

Табела 14

Мишљења васпитача о томе да ли родитељи препознају значај подршке коју васпитачи дају емоционалном васпитању дјеце предшколског узраста

Изјаве васпитача	Фреквенција	Проценат
Препознају	50	71,4
Не препознају	20	28,6
Тотал	70	100

Резултати приказани у табели 14 указују на то да васпитачи имају дјелимично различита мишљења о томе да ли родитељи препознају значај подршке коју им пружају у емоционалном васпитању дјеце. Већина васпитача њих 50 или 71,4% сматра да родитељи препознају значај подршке коју им пружају у емоционалном васпитању дјеце што може да укаже на то да овај дио наших испитаника сматра да је њихов рад уважен и признат од стране родитеља. Са друге стране, око трећина васпитача тачније њих 20 или 28,6% сматра да родитељи не препознају значај њихове подршке у емоционалном васпитању дјеце. Ово може бити резултат комуникационих проблема између васпитача и родитеља, или ипак можда родитељи заиста нису свјесни у којој мјери васпитачи доприносе развоју емоционалних вјештина њихове дјеце. Резултати које смо добили су дјелимично комплементарни истраживању о сарадњи породице и предшколске установе (2009) које смо радили у оквиру необјављеног дипломског рада, а унутар којих су испитивани ставови васпитача о сарадњи са родитељима, који указују на то да 20% васпитача сматра да родитељи не цијене довољно њихов рад са дјецом (Бајић, 2009).

Анализа резултата којом ћемо се бавити у наставку рада води нас до анализе садржаја одговора које смо добили од наших испитаника на питања отвореног типа која су била везана за њихова искуства и тешкоће са којима се сусрећу у раду када је у питању васпитање емоционалности дјеце предшколског узраста.

Једно од првих питања чијом анализом смо се бавили односи си се на примјер добре праксе за дијете којем је била потребна додатна подршка у развоју емоција. Значајно је споменути да смо одговор на ово питање добили од 46 или 65,7% наших испитаника. Најчешће потешкоће у развоју емоција код дјеце предшколског узраста са којима се васпитачи сусрећу наводимо у наставку.

Адаптација на боравак у предшколској установи се спомиње у пет примјера као и превазилажење отпора и страха од истог. Васпитачи наводе различите методе и начине које су користили као би пружили дјечи подршку да превазиђу ове потешкоће, а исте укључују игру улога, разговоре са дјецом и родитељима као и активности које су охрабривале дјецу да се осјећају сигурно и пријатно у новом окружењу. У наставку наводимо и један од примјера:

Приликом адаптације на вртић и групу, дијете би плакало, имало разне испаде емоција, реаговало бурно, агресивно и неконтролисано. Али уз сталну подршку васпитача, дијете би увидјело да има подршку и ослонац од стране другог лица и уз редовне савјетодавне разговоре са родитељима, уз сву сарадњу и обострани циљ, дијете би савладало и превладало набој негативних емоција. Тиме би кроз разне игре и укључивања у разне активности увидјело да је вртић добро, лијепо и забавно мјесто за дијете и да му може бити лијепо заједно са свом другом дјецом.

Страх од цркве и црквеног звона, вука, грмљавине, одвајања од родитеља, сценског наступа су неки од примјера који наводе наши испитаници. Као могућа рјешења користе разне врсте игара, разговоре са дјецом као и сарадњу са родитељима. Примјер гдје је дијете осјећало страх од грмљавине илуструје креативан начин како се може помоћи дјетету да се суочи са својим страховима. Васпитачи су укључили дијете у процес креирање "добре муње" и дали јој име, што је помогло дјетету да се осјећа сигурније. У наставку приказујемо поменути и још неке од примјера:

Дијете које се бојало грмљавине, па смо заједно направили добру муњу, дали јој име и она је постала дио наше групе.

Дијете које је имало страх од цркве и црквеног звона. Кроз активности везане за вјерске обичаје, посјете цркви, вјерске пјесме и кроз сарадњу са родитељима временом смо успели да ослободимо дијете од страха.

Дијете које се бојало вука имало је емоционалне испаде приликом боравка у групи јер је у групи био дјечак по имену Вук. Добро испланиране свакодневне игре су помогле дјетету да се ослободи страха.

Агресивност која се јавља због различитих разлога, а један од њих је и заостајање у развоју говора. У наставку наводимо један од примјера из којег се види значај који васпитач добро испланираним активностима и начинима пружања подршке има за сузбијање испољавања негативне емоције као што је агресивност.

Увођењем лутке "Срећка" у активност, успјели смо да умањимо агресивност дјечака према дјеци и играчкама.

Недостатак емпатије према другој дјечи неколико васпитача наводи у својим примјерима. У случају када дијете није показивало емпатију према другој деци, васпитачи су користили разне симболичке игре како би посебно подстакли ту врсту емпатије. Укључивање дјетета у овакву игру и пружање подршке истој било је ефикасно и подстакло је развој ове врсте емоција.

Дијете које није показивало емпатију или саосјећање према другој дјечи. Укључивањем дјетета у игру болнице, ветеринара и пружањем подршке таквој игри, кроз разне поучне приче, дијете је почело да показује емпатију према другима.

Наши испитаници су наводили још неке ситуације у којима је дјечи била потребна додатна подршка за развој емоција као што су развод родитеља, трауме, туга због одласка једног родитеља у иностранство, љубомора, отежано склапање пријатељства са другом дјецом. Поменуте потешкоће су као што је наведено у неким примјерима рјешавали разговорима и сарадњом са родитељима, терапеутским бајкама (код примјера дјетета са траумом) или једноставно само показивањем емпатије и саосјећања према дјетету којем је била потребна подршка. У свим овим примјерима, могли смо видјети да су емпатија, комуникација, уважавање потреба дјече, као и добра организација и осмишљавање васпитних дјеловања васпитача кључни елементи који су помогли дјечи на путу развоја емоција и превазилажењу разних изазова са којима су се на том путу сусрели. Охрабрујућа је и чињеница да су многи васпитачи у својим дјеловањима на потешкоће у развоју емоција користили симболичку игру, о чијим смо добробитима опширније говорили у теоријском дијелу нашег рада.

Дајући прилику нашим испитаницима да попуњавајући *анкетни упитник* искажу и своја искуства из праксе, у једном од питања васпитачи су се изјашњавали о васпитним поступцима које користе у раду на пољу васпитања емоционалности дјече предшколског узраста. Значајно је поменути да је на ово питање дало одговор 50 или 71,4% наших испитаника. Васпитни поступци које најчешће васпитачи користе у раду како би утицали на развој емоционалности дјече су: разне врсте прича, терапеутске бајке, дјечије игре од којих су неки посебно издвојили симболичке игре, разговори са дјецом, музичке и ликовне активности, драматизације, као и охрабривање и пружање подршке дјечи да превазиђу потешкоће са којима се сусрећу у развоју емоција.

Унутар поменутог истраживачког инструмента васпитачи су нам давали и одговоре на питање везано за потешкоће са којима се најчешће сусрећу у раду када је у питању васпитање емоционалности дјече предшколског узраста. На ово питање је одговорило 55 или 74,3%. Добијене одговоре смо груписали и приказали у табели 15.

Табела 15

Потешкоће са којима се васпитачи сусрећу у васпитању емоционалности дјече предшколског узраста

Потешкоће	Фреквенција	Проценат
Недостатак времена	4	8,1
Отежана сарадња са родитељима	26	53
Емоционалне потешкоће дјече	11	22,4
Слаба сарадња са психологом	1	2
Велики број дјече у групи	3	6,12
Нема потешкоћа	4	8,1
Тотал	49	100

Добијени резултати нам говоре да је једна од најчешћих потешкоћа са којом се сусрећу васпитачи отежана или како неки од њих наводе недостајућа сарадња са родитељима, као и разни облици емоционалних потешкоћа дјече у које неки од наших испитаника убрајају и размаженост.

Мишљења васпитача о улози дјечије игре у васпитању емоционалности дјеце предшколског узраста

Трећи задатак који смо поставили у овом истраживању било је испитивање ставова васпитача о улози, значају и вриједностима које дјечија игра има у емоционалном васпитању дјеце предшколског узраста. Током рада на њему испитивали смо ставове васпитача о утицају игре на дјечији емоционални развој, њихово ступање у социјало емоционалне односе, увјежбавање емоционалних вјештина, исказивање емоција, испробавање различитих емоционалних ситуација, као и о утицају који васпитачи могу имати на емоционално васпитање пружајући подршку симболичкој игри дјеце и осјећањима које таква игра буди у дјечи.

Наведене параметре смо испитивали помоћу скале Ликертовог типа која се налази унутар *анкетног упитника за васпитаче*, а добијене податке смо обрађивали путем следећих статистичких поступака:

- анализа релијабилности инструмента (α),
- дескриптивна статистичка анализа (M, Mo, Md, SD) и
- анализа фреквенција (f) и процената (%).

Детаљна анализа теоријских основа о дјечијој игри, васпитању емоционалности дјеце предшколског узраста и њиховој међусобној повезаности, указује да највећа спона између ових важних развојних фактора лежи у симболичкој игри. Водећи се овим сазнањима приликом креирања дијела инструмента који смо користили у оквиру овог истраживачког задатка све тврдње о којима смо испитивали степен слагања наших испитаника односиле су се управо на утицај и значај који симболичка игра има за васпитање емоционалности дјеце предшколског узраста.

За потребе овог истраживачког задатка анализирали смо 7 тврдњи из поменутог инструмента, испуњених од стране 69 испитаника. Након урађене анализе релијабилности инструмента утврдили смо да је она висока јер алфа Кромбахов индекс износи $\alpha = 0,938$, а цјелокупна анализа налази се у прилогу број 5.

Важно је напоменути да је у сврху лакше статистичке обраде података добијених овим истраживачким инструментом, као једноставнијег приступа каснијој

анализи резултата, дескриптивне степене слагања у скалеру било потребно нумерисати на следећи начин:

- никако се не слажем – 1;
- дјелимично се не слажем – 2;
- неодлучан сам – 3;
- дјелимично се слажем – 4 и
- у потпуности се слажем – 5.

Дескриптивна статистичка анализа скорова у инструменту дата је у табели 16.

Табела 16

Дескриптивна статистичка процјена скорова укупних ставова васпитача о вриједностима дјечије игре у функцији васпитања емоционалности дјеце предшколског узраста

Параметри	Скор
Број испитаника (N)	Валидно
	недостаје
Аритметичка средина (M)	69
Медијан (Md)	1
Мод (Mo)	4,62
Стандардна девијација (SD)	4,85
Минимална вриједност (min)	5,00
Максимална вриједност (max)	0,57
	2
	5

Видљиви резултати статистичких параметара из табеле 16, односно високи скорови аритметичке средине ($M=4,62$), медијана ($Md=4,85$) и мода ($Mo=5,00$) указују на то да васпитачи имају високе степене слагања са ставовима о вриједностима и значају који дјечија игра има за васпитање емоционалности дјеце предшколског узраста што иде у прилог и нашим теоријским претпоставкама које су нам и биле полазна тачка у овом истраживању.

Анализу одабраних степена слагања од стране наших испитаника са свим тврдњама које се односе на допринос дјечије игре развоју емоционалности предшколске дјеце приказујемо у табели 17.

Табела 17

Дистрибуција скорова испитаника на скали степена слагања са тврдњама у инструменту

Скорови	Фреквенција	Проценат
2,00	2	2,9
3,71	3	4,3
3,86	1	1,4
4,00	2	2,9
4,14	3	4,3
4,29	2	2,9
4,43	2	2,9
4,57	10	14,5
4,71	4	5,8
4,86	17	24,6
5,00	23	33,3
Тотал	69	100

Посматрајући ове резултате увиђамо да 23 или (33,3%) наших испитаника има скор 5,00 односно да се у потпуности слаже са свим тврдњама које истичу важност дјечије игре за васпитање емоционалности дјете предшколског узраста, као и да се њих 40 или 57,9% са скоровима у распону од 4,00 до 4,99 дјелимично слаже са поменутим тврдњама, док је веома мали број њих 4 или 5,7% са скоровима у распону од 3,00 до 3,99 остало неодлучно, а занемарљив број испитаника тачније 2 или 2,9% са скором 2 показује неслагање са поменутим тврдњама. Овакав велики број испитаника са веома високим скоровима указује на то да се они углавном слажу с тврдњама које говоре о важности и значају који дјечија игра има за васпитање емоционалности дјете предшколског узраста што иде у прилог и нашим теоријским претпоставкама.

Степене слагања наших испитаника са појединачним тврдњама о значају дјечије игре за васпитање емоционалности дјете предшколског узраста обрадили смо, а добијене резултате приказујемо у табели 18.

Табела 18

Степени слагања васпитача са тврдњама о значају дјечије игре за васпитање емоционалности

Тврдње	5		4		3		2		1	
	F	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Симболичка игра доприноси васпитању емоционалности дјеце предшколског узраста	50	72,5	16	23,2	0	0	3	4,3	0	0
Симболичка игра пружа могућност дјечи да лакше ступају у социјално емоционалне односе са другима	54	78,3	13	18,8	0	0	2	2,9	0	0
Дјеца предшколског узраста кроз симболичку игру увјежбавају емоционалне вјештине	51	73,9	14	20,3	2	2,9	0	0	2	2,9
У симболичкој игри дјеца предшколског узраста слободније исказују емоције	52	75,4	15	21,7	0	0	2	2,9	0	0
Симболичка игра дјечи на предшколском узрасту пружа могућност да испробавају различите емоционалне ситуације	53	75,7	13	18,6	1	1,4	2	2,9	1	1,4
Васпитачи највећи утицај на развој емоционалних вјештина дјеце предшколског узраста могу имати кроз пружање подршке симболичкој игри	33	47,8	31	44,3	2	2,9	3	4,3	0	0
Дјеца предшколског узраста највише уживају у симболичким играма	47	68,1	19	27,5	0	0	3	4,3	0	0

Посматрајући добијене резултате увиђамо да се велики број васпитача, њих 66 или 95,7% слаже са општом тврдњом да симболичка игра има велики утицај на развој емоционалности, док се врло мали број, њих 3 или 4,3% изјаснило да се дјелимично не слаже са овом тврдњом. Ови резултати указују на то да заиста већи дио наших испитаника има изграђену свијест о важностима и добробитима које симболичка игра има за емоционални развој дјеце предшколског узраста. Када су у питању детаљнија објашњења начина на које симболичка игра може утицати на развој и васпитање дата у појединим тврдњама, анализирани резултати указују на то да се већина васпитача, прецизније њих 65 - 67 или 94,2 - 97,1% слаже са тврдњама

које говоре о томе да симболичка игра пружа могућност дјечи да лакше ступају у социјално-емоционалне односе и да испробавају различите емоционалне ситуације, да дјеца кроз њу увјежбавају емоционалне вјештине, као и да у симболичкој игри могу слободније исказивати своје емоције. Важно је истаћи да су горе поменуте тврдње које смо у имплементирали у наш инструмент, добро поткрепљене сазнањима добијеним анализирањем теорије на тему функције коју дјечија игра има у васпитању емоционалности дјеце предшколског узраста, а да наше мишљење дијеле и наши испитаници потврђују и резултати до којих смо дошли. Оваква поимања васпитача бањалучке регије су поред наше теоријске анализе комплементарна и анализи бројних теоријских и практичних студија које је у свом раду приказала Тамара Милошевић, у чијим закључцима указује на „учинковитост у погледу подстицања позитивне социо-емоционалне климе посредством игре, успостављања позитивних и значајних односа, уочавања, разумијевања и прихватања разноврсних емоционалних и социјалних доживљаја” (Милошевић, 2018:190). На мања одступања у слагањима наших испитаника са понуђеним тврдњама наишли смо код тврдње која указује на то да васпитачи највећи утицај на развој емоционалних вјештина својих васпитаника могу остварити пружањем подршке њиховој симболичкој игри, гдје нам резултати указују на то да се 33 или 47,8% испитаника у потпуности слаже, а 31 или 44,9% дјелимично слаже са наведеном тврдњом, док је њих 2 или 2,9% остало неодлучно и 3 или 4,3% је показало дјелимично неслагање са нашим мишљењем које смо понудили унутар поменуте тврдње. Објашњење за овакве резултате, односно за виши степен дјелимичног слагања од стране испитаника можемо наћи у чињеници да се унутар институционалног контекста на емоционални развој дјеце предшколског узраста може утицати и посредством многих других васпитно-образовних садржаја као што су ликовне, музичке, сценске и драмске активности што су нам и сами испитаници навели у својим одговорима на питања о искуствима из праксе које смо истраживали и анализирали унутар другог истраживачког задатка. У оквиру овог задатка анализирали смо и слагање васпитача са тврдњом која се односи на емоцију задовољства односно уживања коју симболичка игра буди у дјечи предшколског узраста. Резултати показују да се њих, 47 или 68,1% у потпуности, а 19 или 27,5% дјелимично слаже са овом тврдњом, док је 3 или 4,3% изразило степен дјелимичног неслагања са поменутом тврдњом. Добијени резултати указују на то да васпитачи посматрањем симболичких игара уочавају да дјеца у овим играма уживају и да она

заиста у дјечији буди најљепша осјећања, док је дјелимично слагање дијела наших испитаника комплементарно истраживањима које су радиле Вишња Цолић и Тамара Радовановић о омиљеним начинима играња предшколске дјеце (Цолић, Радовановић, 2021).

Мишљења и искуства дјеце предшколског узраста о дјечијој игри и емоцијама

Наше истраживање дјечије игре у функцији васпитања емоционалности дјеце предшколског узраста је било немогуће реализовати без испитивања искустава и мишљења дјеце предшколског узраста о дјечијој игри и емоцијама којим ћемо се бавити унутар нашег четвртог истраживачког задатка. У ту сврху смо израдили инструмент под називом *Протокол питања за интервју са дјецом предшколског узраста* који има за циљ да нас уведе у дубље разумијевање дјечих искуства игре и емоционалног развоја. Одговори на питања помоћи ће нам да боље разумијемо како дјеца доживљавају игру и како она утиче на њихов емоционални развој.

Протокол садржи пет главних питања, а свако од њих има и по неколико подпитања која смо постављали како би добили адекватне одговоре од дјеце који ће нам помоћи у даљем схватању њихових поимања дјечије игре и емоција. Интервјуи су реализовани са дјецом узраста од 4,6 до 6,10 година, унутар двије васпитне групе, а исти су обављали васпитач истраживач и васпитач помоћни истраживач. Важно је нагласити да је поменути интервју како би дјечији био занимљивији, реализован у облику васпитно-образовне активности за који је написана и припрема, а иста се налази у прилогу 2 овог рада. За обраду резултата које смо добили овим инструментом урадили смо:

- анализу садржаја,
- фреквенцијску анализу (f) и
- анализу процената (%).

Добијене резултате у наставку ћемо интерпретирати и приказати по питањима која се налазе у самом инструменту.

Шта је то игра? Овим питањем смо имали намјеру отворити простор за разговор са дјецом о њиховом схватању појма игре, а оно нам помаже да разумијемо како деца доживљавају игру из своје перспективе. Одговори који смо добили указују на то да дјеца појам игре схватају као играње. Приближно половина дјеце приликом дефинисања појма додаје и врсте игара које играју, а значајно је поменути и да неколико дјеце уз дефинисање самог појма игре додаје и спремање самог простора након играња. У одговорима одређеног броја дјеце помиње се и дружење са другом дјецом. Анализирајући подпитање везано за њихову омиљену игру, добијене одговоре у којима су дјеца подијелила своја лична искуства и преференције у вези са игром, помоћу којих смо стекли увид у њихова интересовања, смо разврстали према врстама игара и узрасту дјеце, а добијене резултате приказаћемо у табели 16.

Табела 16

Врсте игара које дјеца преферирају према узрасту

Узраст	Игре са правилима		Симболичке игре		Конструкторске игре		Укупно	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>F</i>	%
Од 4 до 5 година	0	0	4	13,3	2	6,6	6	20
Од 5 до 6 година	8	26,6	8	26,6	3	10	19	63,3
Више од 6 година	3	10	2	6,6	0	0	5	16,7
Тотал	11	36,6	14	46,5	5	16,6	30	100

Резултати из табеле 16 нам указују да су симболичке игре чија је главна карактеристика употреба различитих симболичких средстава и материјала у креирању сценарија и улоге, биле избор око половине интервјуисане дјеце тачније њих 14 или 46,5%. Оне су најпопуларније међу дјецом од 5 до 6 година јер су биле избор 8 или 26,6% испитаника, као и међу дјецом од 4 до 5 година и то њих 4 или 13,3%, док је број дјеце старије од 6 година чији су избор биле ове игре врло мали тачније 2 или 6,6%. Анализирајући појединачне одговоре дјеце долазимо до сазнања да дјеца на овим узрастима, често имају богату и маштовиту симболичку игру и воле да се представљају као различити ликови. Када анализирамо резултате везане за

избор игара са правилима чија су главна одлика јасна правила која дјеца треба да слиједе, резултати показују да је ова врста игара најпопуларнија код дјеце од 5 до 6 година јер се нашла у избору њих 8 или 26,6%, као и код дјеце старије од 6 година тачније код њих 3 или 10%. Упечатљив је и податак да ове врсте игара нису омиљени избор ни једног дјетета млађег од 5 година. Потенцијално објашњење за овакве резултате можемо наћи у чињеници да је познато да дјеца у старијим узрастима воле игре са правилима, вјероватно зато што могу боље разумјети и слиједити комплексна правила која ове игре имају. Сами одговори дјеце указују на то да они најчешће бирају такмичарске и дидактичке игре. Конструкторске игре чија је главна одлика грађење разних структура и објеката користећи различите материјале су најмање популарне међу дјецом на свим интервјуисаним узрастима, али ипак постоји одређени интерес и то дјеце узраста од 5 до 6 година јер њих 3 или 10% бира ове врсте игара, као и дјеце узраста од 4 до 5 година, тачније њих 2 или 6,6%, док међу дјецом старијом од шест година нема избора ових игара. Њихови појединачни одговори указују да имају неколико преференција за ову врсту игара, а то су најчешће игре грађења разним коцкицама, пјеском или пластелином. Укратко, свеукупни резултати указују на то да се избори игара дјеце разликују у зависности од њиховог узраста. Млађа дјеца склонија су симболичким и конструкторским играма, док старија дјеца више воле игре са правилима. Посебно је интересантан податак да су избори између симболичких и игара са правилима потпуно једнаки међу дјецом узраста 5 до 6 година. Ови подаци нам могу помоћи у разумијевању начина на који дјеца развијају интересовања и потребе за одређеним врстама игара као и своје способности за њихово играње кроз различите фазе свог развоја и омогућити нам да подржимо та интересовања у складу са развојним потребама сваког узраста. Добијени резултати су нам такође, дали и јасне смјернице за избор игара које ћемо користити и бирати према узрастима дјеце када је у питању емоционално васпитање наших васпитаника.

Шта су то осјећања? Питање којим смо жељели утврдити дјечија поимања о емоцијама, њиховом дефинисању, али и препознавању различитих врста осјећања. Анализа дјечијих одговора указује на то да се дефинисање појма осјећања међу скоро свом дјецом своди на набрајање врста осјећања која могу перципирати, а изузетке смо имали међу троје дјеце који су навели да су осјећања „када се осјећаш лијепо”, што указује да поменута дјеца још увијек немају изграђену свијест препознавања и

именовања емоција. Одговор који се посебно издваја од осталих је одговор једног дјетета које је рекло „да су осјећања како се осјећаш”. Такав одговор можемо приписати доби тог дјетета јер је у тренутку интервјуисања имало 6,8 година. У поменутој већини одговора дјеца најчешће наводе основна осјећања као што су срећа или туга, док нешто мањи број дјеце у својим одговорима поред поменутих, наводи и емоције страха, љутње, бола, изненађености и љубави. Сви одговори које смо добили од дјеце на подпитање о томе како се осјећају док се играју са другом дјецом у предшколској установи, помоћу којег смо жељели истражити како се дјеца осјећају током социјалних интеракција у игри и како игра може утицати на њихова осјећања, указују на то да она у њима буди позитивна осјећања као што су срећа, радост и весеље. Из свега наведеног можемо закључити да већина дјеце коју смо интервјуисали у нашем истраживању има основно разумијевање емоција, али се оно у њиховим одговорима често своди на набрајање конкретних врста емоција, као што су срећа, туга, страх и љутња. Ова набрајања указују на то да дјеца могу идентификовати основне емоције и да још увијек нису изградили дубље разумијевање различитих врста емоција које постоје, као и на то да још увијек потпуно не разумију шта су емоције и како оне функционишу. Ово може бити резултат њихове старосне доби али и искуства, што имплицира на важност емоционалног васпитања и подршке развоју емоција у раном дјетињству. Разумијевање емоција међу дјецом се развија постепено и кроз искуство. Подршка и правилно усмјерено васпитање емоционалности кроз игру на раном узрасту помаже дјечи да развију свијест о својим, разумијевање туђих емоција, контролу набоја негативних емоција као и да науче како да се носе са њима на пожељан и здрав начин.

Како се осјећаш када се играш потпуно слободно, без икаквих правила које постављају одрасли? Овим питањем смо истраживали аутономију у игри и како дјеца реагују на потпуну слободу у игри. Одговори до којих смо дошли указују нам на то да оваква игра у дјечи буди позитивно осјећање као што је срећа. Код анализе овог питања, важно је истаћи да смо приликом интервјуисања дјеце на њиховим лицима уочили заиста изражену фацијалну експресију неизмјерног одушевљења на помен овакве врсте игре, што потврђују и одговори дјеце која су тај осјећај знала издиференцирати и правилно изразити ријечима и изјавама као што су: „најсрећније”, „тада сам јако срећан” и „слободно и добро”. Њихови одговори су

били додатно покријепљени изјавама да они воле такву игру, а као разлоге су наводили да им таква игра одговара зато што су слободни, нема правила, у њој могу да раде оно што желе и како желе, нико их не омета, омиљена им је, не воле кад се нешто мора или кад им неко наређује и слично. Изузетак је једно петогодишње дијете које је изјавило да не воли такву игру, да не зна како се осјећа у таквој игри, а као разлог наводи да воли кад у игри имају правила. Анализа ових одговора указује на то да дјеца реагују веома позитивно на игре у којима имају потпуну слободу и у којима нема правила која им намећу одрасли. Овакве игре стварају у дјечији само позитивне емоције као што су осјећаји слободе, среће и задовољства, а њихов интензитет је био више видљив на дјечијим лицима него у одговорима које су давали. Све наведено само потврђује важност аутономије коју дјеца имају у симболичкој игри и начине на које она може позитивно утицати на дјецу, као и наше теоријске претпоставке да симболичке игре могу стимулисати креативност и моћ самоопредјељења код деце, омогућавајући им да искажу своје емоције, жеље и идеје на слободан начин.

Глумиш ли некад осјећања у игри? Овим питањем истражујемо како дјеца користе игру да изразе, адекватно користе и разумију своја осјећања, као и то како се односе према емоцијама у игри. Око двије трећине дјеце на ово питање је одговорило потврдно наводећи да су то најчешће осјећања среће, туге и љутње. Трећина дјеце је навела да не глуми осјећања у игри. На подпитање да ли су игри од другара научили нека нова осјећања дјеца су одговарала најчешће потврдно, а неки су наводили и која су то осјећања научили. Мали број дјеце која су одговарала да нису научила нова осјећања од другара су већином била она иста дјеца која су и изјавила да не глуме осјећања у току игре. Овакве резултате можемо приписати и доби дјеце, различитим врстама игара које дјеца преферирају, али и недовољно изграђеном дубљем разумијевању постојећих емоција, као и начина на који се оне уче, изражавају и функционишу. Из наше анализе увиђамо да већина дјеце користи игру као мјесто за изражавање својих емоција, да им она омогућава да на интерактиван начин испољавају своје емоционалне потребе, а основна осјећања која често изражавају у њој су срећа, туга и љутња. Изјаве дјеце да су научила нова осјећања од другара у току игре указује да дружење и игре са вршњацима имају утицај на развој емоција дјеце предшколског узраста. Закључци до којих смо дошли такође потврђују наше теоријске претпоставке и наглашавају значај симболичке игре за изражавање

постојећих емоција, учење нових али и за развој емоционалног интелигенције дјеце предшколског узраста.

Да ли примјећујете осјећања својих пријатеља у игри? Помоћу овог питања истраживали смо емпатију код дјеце и начин на који они доживљавају осјећања других током игре. Одговори које смо добили били су већином потврдни, изузев код два дјетета која су изјавила да понекад примјећују и једног дјетета које је изјавило да не примјећује осјећања својих другова у току игре. Подпитање о томе како се осјећају када је неко од њихових другара тужан или љут у току игре поставили смо како би истражили способност дјеце да се носе са емоцијама других као и да стекнемо увид у то како реагују на тужне или љуте пријатеље током игре, а одговори које смо добили указују да се већина дјеце тада осјећају слично или исто као и њихови пријатељи или забринуто. Неки изјављују да желе да их утјеше или умире, док пар њих није знало објаснити како се осјећа. На подпитање да ли тада покушају помоћи другарима већина дјеце изјављује да тада жели помоћи својим другарима, а само пар њих да не покушава помоћи својим другарима. Резултати показују да већина дјеце има развијену емпатију и примјећује осјећања својих пријатеља у току игре, што значи да дјеца овог узраста имају способност да се *ставе у туђу кожу* и разумију како се осјећају други. Изјаве дјеце да осјећају слична или иста осјећања као и њихови пријатељи када су ти пријатељи тужни или љути у току игре указује на то да деца имају склоност да се саосјећају са својим пријатељима и да им је стало до њихових осјећања. Жеља да помогну својим пријатељима када су они тужни или љути у току игре и да их утјеше дио је развоја емпатије којем као што видимо у нашим резултатима дјечија игра даје велики допринос. Изузеци на које смо наишли гдје нека дјеца не реагују на исти начин као њихови пријатељи не примјећују или не желе помоћи својим пријатељима у тужним или љутим ситуацијама могу бити резултат различитих стилова игре и развоја дјеце. Транскрипте неких од интервјуа са дјецом приказали смо у прилогу 3.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Разматрајући теоријске основе дјечије игре увиђамо да она представља добровољну, самосталну и централну активност која је кључна за развој и учење дјеце предшколског узраста, обogaћујући њихове когнитивне и емоционалне способности кроз креативност, социјалну интеракцију и спонтаност, као и да она има изузетан васпитни и развојни значај за дјецу, пружајући им простор за самоизражавање и откривање свијета око себе. Дјечија игра, посебно симболичка игра сваком васпитачу може бити врхунски алат за дјеловање на сваки аспект дјечијег развоја, а то је могуће остварити само уколико он пажљиво посматра и анализира дјечију игру како би из ње добио неопходне информације о дјечи, које ће касније разматрати, процесуирати и из којих ће произилазити идеје за његова даља васпитна дјеловања.

Развој човјекових емоција почиње одмах по рођењу, а насљедни и фактори сазријевања у његовим почецима играју значајну улогу, док на даљи развој емоција утичу сазријевање и учење и као такви су кључни, како за разликовање постојећих тако и за појаву нових емоција. Тај развој се одвија у породичном, али и у институционалном контексту. Важно је напоменути да породица има кључну и одлучујућу улогу у формирању емоционалних темеља предшколске дјеце, јер емоционални садржаји и окружење у којем дијете у раном дјетињству стиче емоционална искуства може значајно утицати на његову даљу емоционалну зрелост и прилагођавање у будућности. Институционални контекст, односно предшколске установе имају значајну улогу у пружању подршке породици на путу емоционалног развоја дјеце, а то чине кроз квалитетне предшколске програме, подршку социјалној интеракцији са вршњацима и развоју емпатије, те обезбјеђивањем услова за емоционално учење кроз игру.

Функција али и значај дјечије игре у васпитању емоционалности дјеце предшколског узраста је вишеструка и огледа се у многим елементима јер она представља алат за: емоционалну регулацију, емоционални израз, сигурно истраживање емоција, интеракцију са другим особама, као и за процесуирање трауматичних емоционалних искустава. Као водећа активност дјеце предшколског

узраста она даје велики потенцијал сваком дјетету да израсте у здраву и емоционално стабилну личност.

Резултати истраживања указују да то васпитачи углавном схватају важне одреднице које дјечија игра има као и њен значај на пољу васпитања и развоја дјеце предшколског узраста. Гледано из угла праксе, а узимајући у обзир узорак васпитача по васпитним групама у којима раде, преференције васпитача при одабиру врсте игара говоре они у раду користе подједнако све врсте игара које су развојно карактеристичне и потребне у односу на узраст дјеце са којом раде. Посебно значајан податак за наше истраживање је податак да 68,1% наших испитаника у свом раду користи симболичке игре које су и најефикасније за васпитна дјеловања на пољу емоционалног развоја дјеце предшколског узраста. Овакво мишљење имају и наши испитаници јер се највећи број њих при избору развојних аспеката на које симболичка игра има највећи утицај одредјелио управо за аспект емоционалног (54,3%) и социјалног развоја (41,4%). Када је ријеч о позицији симболичке игре у нашем курикулуму, резултати показују да око трећина испитаника сматра да се овој врсти игре нажалост не даје довољно значаја у курикулуму, а могући разлог лежи у преференцијама дидактичких игара за остваривање циљаних васпитних дјеловања и исхода учења на којима се и темељи сам Програм предшколског васпитања и образовања РС. Иако скоро сви наши испитаници уочавају важност поменуте врсте игре, утицаја који она има као извор идеја за њихов рад или као медиј за боље упознавање дјечијих личности, значаја који за дјецу има њихова подршка у поменутој врсти игре, као важности обогаћивања просторно-материјалних и временских услова у којима се она одвија у резултатима је уочљиво да они ипак не посвећују довољно пажње њеном посматрању, а као могуће разлоге за то најчешће наводе недостатак времена или велики број дјеце у групама.

Изузетно важно за наше истраживање је издвајање дјечије игре као важне за развој емоционалности од стране великог броја наших испитаника који сматра и да је у подршци поменутом развојном аспектима комбинација породичног и институционалног васпитања најефикаснија. Резултати анализе показују да васпитачи препознају важност сарадње с родитељима у емоционалном васпитању дјеце предшколског узраста, али да постоје различити степени активности у сарадњи, од активне сарадње до сарадње по потреби. Анализа ових резултата може да укаже на потребу за бољом комуникацијом између васпитача и родитеља како би

се подигла свијест родитеља о значају емоционалног васпитања и како би се створила синергија између породичног и предшколског окружења за подршку развоју дјететових емоционалних компетенција. У искуствима из праксе наших испитаника, могли смо видјети да су емпатија, комуникација, уважавање потреба дјеце, као и добра организација и осмишљавање васпитних дјеловања васпитача кључни елементи који су помогли дјечи на путу развоја емоција и превазилажењу разних изазова са којима су се на том путу сусрели. Охрабрујућа је и чињеница да су многи васпитачи у својим дјеловањима на потешкоће у развоју емоција користили симболичку игру, о чијим смо добробитима опширније говорили у теоријском дијелу нашег рада.

Велики број васпитача (95,7%) се слаже са чињеницом да симболичка игра има значајан утицај на развој емоционалности код дјеце предшколског узраста чиме се још једном потврђује важност симболичке игре у развоју дјечијих емоционалних вјештина. Васпитачи се такође, великим дјелом слажу са тврдњама које говоре о томе да симболичка игра дјечи пружа прилику да ступају у социјално-емоционалне односе, увјежбавају емоционалне вјештине, изражавају своје емоције и испробавају различите емоционалне ситуације. Ипак, постоје мања одступања у ставовима васпитача, прије свега у вези количине утицаја који они могу имати на емоционални развој дјеце кроз пружање подршке њиховој симболичкој игри, што може бити објашњено чињеницом да и многи други васпитно-образовни садржаји такође играју улогу у развоју емоционалности дјеце предшколског узраста. Испитаници сугеришу да симболичка игра изазива осјећање задовољства и уживања код дјеце, што додатно потврђује значај ове врсте игре у дјечијем емоционалном развоју. Значајно је истаћи да се наши резултати подударају са резултатима бројних истраживања у чијим резултатима се истиче значај симболичке игре у емоционалном развоју предшколске дјеце.

Анализа транскрипта интервјуа са дјецом указала нам је да дјеца на овом узрасту игру дефинишу најчешће као играње. Избори игара дјеце се разликују у зависности од њиховог узраста. Млађа дјеца склонија су симболичким и конструкторским играма, док старија дјеца више воле игре са правилима. Посебно интересантан је податак да су избори између симболичких и игара са правилима потпуно једнаки међу дјецом узраста од 5 до 6 година. Ови подаци нам могу помоћи у разумијевању начина на који дјеца развијају интересовања и потребе за одређеним

врстама игара као и своје способности за њихово играње кроз различите фазе свог развоја и омогућити нам да подржимо та интересовања у складу са развојним потребама сваког узраста. Анализа дјечијих одговора указује на то да већина дјеце коју смо интервјуисали у нашем истраживању има основно разумијевање емоција, али се оно у њиховим одговорима често своди на набрајање конкретних врста емоција, као што су срећа, туга, страх и љутња. Ова набрајања указују на то да дјеца могу идентификовати основне емоције и да још увијек нису изградили дубље разумијевање различитих врста емоција које постоје, као и на то да још увијек потпуно не разумију шта су емоције и како оне функционишу. Ово може бити резултат њихове старосне доби али и искуства, што имплицира на важност емоционалног васпитања и подршке развоју емоција у раном дјетињству. Разумијевање емоција међу дјецом се развија постепено и кроз искуство које дјеца стичу кроз симболичку игру са својим вршњацима, за коју су сви истакли да у њима буди само позитивна и лијепа осјећања. Управо то потврђују и резултати до којих смо дошли. Они указују да већина дјеце користи игру као мјесто за изражавање својих емоција и да им она омогућава да на интерактиван начин испољавају своје емоционалне потребе, а основна осјећања која често изражавају у њој су срећа, туга и љутња. Изјаве дјеце да су научила нова осјећања од другара у току игре указују на то да дружење и игре са вршњацима имају значајан утицај на развој емоција дјеце предшколског узраста. Приликом утврђивања присуства емпатије код дјеце коју смо интервјуисали, дошли смо до закључака да већина дјеце има развијену емпатију и примјећује осјећања својих пријатеља у току игре, што значи да дјеца овог узраста имају способност да се *ставе у туђу кожу* и разумију како се осјећају други. Присуство сличних или истих осјећања која осјећају њихови пријатељи када су тужни или љути у току игре, указује на то да дјеца имају склоност да саосјећају са својим пријатељима и да им је стало до њихових осјећања. Присуство жеље да помогну својим пријатељима када су они тужни или љути у току игре и да их утјеше дио је развоја емпатије којем као што видимо у нашим резултатима дјечија игра даје велики допринос.

Свеукупни резултати до којих смо дошли потврђују наше теоријске претпоставке и наглашавају значај симболичке игре за развој емпатије, емоционалног интелигенције, изражавање постојећих и учење нових емоција дјеце предшколског узраста. Они нам дају и јасне смјернице како и на који начин можемо

унаприједити властиту праксу у сврху квалитетнијег приступа и васпитних утицаја на развој емоционалности дјеце предшколског узраста.

ЛИТЕРАТУРА

- Бајић, Д. (2009). *Сарадња породице и предшколске установе*. Необјављен дипломски рад.
- Bandurina, P. (2015). Uloga odgojitelja u simboličkoj igri djece rane dobi. *Napredak*, 156, 1-2, 47-75, preuzeto 19. juna 2023. sa <https://hrcak.srce.hr/166156>.
- Банђур, В., Поткоњак Н. (1999). *Методологија педагогије*. Савез педагошких друштава Југославије.
- Богојевић, С. (2005). Когнитивни и емотивно-вољни домети шестогодишњака, у књизи *Теоријско-изведбени модели педагошких иновација*. Филозофски факултет
- Богојевић, С. (2011). *Игра и симболизација*. Филозофски факултет.
- Богојевић, С. (2012). Игра као водећа активност дјеце предшколског узраста. *Радови*, 15, 9-22.
- Богојевић, С., Давид Г. (2012). Дидактизација игре предшколске дјеце. *Радови*, 16, 49-62.
- Цолић, В., Радовановић Т. (2021). Омиљени начини играња предшколске деце. *Наша школа*, 1, 95-112, doi:10.7251/NSK2101095C.
- Duran, M. (1995). *Dijete i igra*. Naklada Slap.
- Goleman, D. (2022). *Emocionalna inteligencija*. Geopoetika.
- Eisenberg, N., Cumberland, A., Spinrad, T. L. (1998). Parental Socialization of Emotion. *Psychological Inquiry*, 9, 241-273. https://doi.org/10.1207/s15327965pli0904_1.
- Elkonjin D. B. (1990). *Psihologija dečije igre*. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Гојков, Г., Круљ, Р., Кундачина, М. (2007). *Лексикон педагошке методологије*. Виша школа за образовање васпитача.

- Gjurković T. (2018). *Terapija igrom: kako razviti vještine za razumijevanje djeteta i produbiti odnos s njim*. Harfa.
- Јоргић, Д. (2016). *Академско писање завршних радова*. Лакташи: Графомарк.
- Kamenov, E. (2006). *Dečja igra*. Zavod za udžbenike.
- Kamenov, E. (2002). *Predškolska pedagogija 1*. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Kovačević, Z., Gluvak, J. (2023). Vršnjaci, odrasli i učenje o dečjoj igri - sagledavanje igre iz dečje perspektive. *Nastava i vaspitanje*, 72(1), 5-25, [doi:10.5937/nasvas2301005K](https://doi.org/10.5937/nasvas2301005K).
- Krnjaja Ž. (2012). Igra kao susret: koautorski prostor u zajedničkoj igri dece i odraslih. *Етноантрополошки проблеми*, n. s. god. 7. sv.1. 251-267, doi.org/10.21301/eap.v7i1.12.
- Ljubomirović, N., Srećković, N., Рангелов, А. (2015). Dječiji izraz kroz terapiju igrom. *Psihijatrija danas*, vol 47, br. 2. 93-103, preuzeto 26. марта 2023. sa <https://scindeks.ceon.rs/article.aspx?artid=0350-25381502093L>.
- Mahmutović, A. (2013). Značaj igre u socijalizaciji djece predškolskog uzrasta. *Metodički obzori*, 8 (2013) 2, 18, 21-33, doi: 10.32728/mo.08.2.2013.02.
- Marjanović, A. (1987). Dečja igra i stvaralaštvo. *Predškolsko dete*, 17, 1-4, 85-101.
- Milivojević, Z. (2007). *Emocije: psihoterapija i razumevanje emocija*, Psihopolis institut.
- Milošević, T. (2018). Dečja igra: prilika za razvoj socio-emocionalnih veština. *Zbornik odseka za pedagogiju*, Filozofski fakultet u Novom Sadu, 27/2018, 173-195. doi: 10.19090/zop.2018.27.173-195
- Мужић, В. (1982). *Методологија педагошких истраживања*. ЗЗНУ.
- Pavlović, A., Klemenović J. (2019). Socio-emocionalni problemi i problemi u ponašanju dece predškolskog uzrasta i mogućnosti intervencije, *Zbornik odseka za pedagogiju*, Filozofski fakultet u Novom Sadu, 28/2018, 7-29 DOI: 10.19090/zop.2019.28.7-29.

- Partalo, S. (2014). Kreativnost i konformnost u simboličkoj igri predškolske djece. *Inovacije u nastavi*, XXVII, 2014/1, 65-73.
- Partalo, S. (2022). *Prijateljstva predškolske djece*. Filozofski fakultet.
- Партало, С., Прибишев Белеслин Т. (2015). Дјечија игра у курикулуму предшколског васпитања и образовања. Зборник радова са научног скупа: *Имплементација иновација у образовању и васпитању-изазови и дилеме*, 117-128.
- Petrović-Sočo, B. (2014). Symbolic Play of Children at an Early Age. *Croatian Journal of Education*, 16, 1/2014, 235-251. doi: [10.15516/cje.v16i0.1045](https://doi.org/10.15516/cje.v16i0.1045).
- Rajić, V., Petrović-Sočo, B. (2015). Dječji doživljaj igre u predškolskoj i ranoj školskoj dobi. *Školski vijesnik*, 64, 4, 603-620, preuzeto 30. marta 2023. sa <https://hrcak.srce.hr/153131>.
- Rot, N. (1980). *Osnovi socijalne psihologije*. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Ryzhova, N. (2013). Playing as a leading child's activity: how to support it. In B. Petrović-Sočo, A. Višnjić Jevtić (Eds.), *Play and playing-European scientific and profesional conference OMEP 2013*, (pp 177-191). OMEP Hrvatska.
- Slunjski, E. (2014). *Kako djetetu pomoći da...upozna svoje emocije (i nauči s njima upravljati)*. Element.
- Smiljanić, V. (1999). *Razvojna psihologija*. Centar za primenjenu psihologiju Društva psihologa Srbije.
- Спасојевић П., Прибишев Белеслин Т., Николић С. (2007). *Програм предшколског васпитања и образовања*. Завод за уџбенике и наставна средства.
- Stojaković, P. (2012). *Prvih šest godina-psihologija za vaspitače i roditelje*. Grafid.
- Šindić, A. (2011). *Emocionalno opismenjavanje predškolske djece*. Banja Luka: Ektos.
- Tahirović, S. (2016). Moć igre u podsticanju psihološkog razvoja djece i mladih. *Zbornik radova Islamskog pedagoškog fakulteta u Zenici*, 14/2016, 199-220, preuzeto 19. juna 2023, sa <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=517671>.
- Vigotski, L. S. (2005). *Dečja mašta i stvaralaštvo*. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

Vinikot, D. V. (1999). *Igranje i stvarnost*. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

ПРИЛОЗИ

Прилог 1 - анкетни упитник за васпитаче о вриједностима дјечије игре у функцији васпитања емоционалности дјеце предшколског узраста

Поштовани васпитачи,

испред Вас се налази анкетни упитник са питањима о дјечијој игри у функцији васпитања емоционалности дјеце предшколског узраста. Молимо Вас да приликом попуњавања упитника у питањима гдје је понуђено неколико одговора одаберете један или више одговора који су по Вашем мишљењу тачни, а у питањима гдје постоји празна линија да на њу напишете, у складу са постављеним питањем, своје мишљење, приједлоге или сугестије. Упитник је анониман, а добијене информације користиће ми за израду мастер рада, па Вас молим да приликом одговарања на питања будете искрени.

Унапријед захвална на сарадњи,
Драгана Гојић

1. Пол:

- мушки
- женски

2. Године радног искуства у струци:

- 0-5 година
- 5-10 година
- 10-20 година
- 20-30 година
- 30 и више година

3. Васпитна група у којој радите:

- јасличка
- млађа
- средња
- старија
- мјешовита

4. Дјечија игра је по Вашем мишљењу важна зато што: (можете одабрати више одговора)

- је она водећа активност дјеце предшколског узраста
- она омогућава дјетету задовољење свих развојних потреба
- она пружа дјетету слободу да изрази своју машту и креативност
- пружа васпитачима могућност да дјеци помогну у усвајању различитих знања и вјештина без притиска који им стварају усмјерене васпитно-активности
- има терапеутско дејство
- се дијете предшколског узраста лакше социјализује кроз игру

5. Коју врсту игара најчешће користите у раду са дјецом: (можете одабрати више одговора)

- функционалне игре
- симболичке игре
- игре са готовим правилима
- конструкторске игре

6. Пред Вама се налази скала процјене са одређеним тврдњама, за сваку тврдњу имате по 5 понуђених степена слагања па Вас молим да означите свој степен слагања са сваком тврдњом

ТВРДЊЕ		Никако се не слажем	Дјелимично се не слажем	Неодлучан/на сам	Дјелимично се слажем	У потпуности се слажем
1.	Симболичкој игри (игри улога) се даје довољно значаја у Програму предшколског васпитања и образовања Републике Српске					
2.	Симболичка игра има велики васпитни значај у предшколском васпитању и образовању					
3.	Симболичка игра пружа дјечи прилику да лакше ступају у социјално емоционалне односе са другима					
4.	Симболичка игра доприноси васпитању емоционалности предшколске дјеце					
5.	Дјеца предшколског узраста кроз симболичку игру увјежбавају емоционалне вјештине					

6.	У симболичкој игри дјеца предшколског узраста слободније изражавају емоције					
7.	Симболичка игра дјеци предшколског узраста пружа могућност да испробавају различите емоционалне ситуације					
8.	У креирању симболичке игре дјеци је значајна подршка васпитача					
9.	Симболичка игра је значајан извор идеја за рад васпитача					
10.	Кроз симболичку игру васпитачи боље упознају личност дјетета					
11.	Васпитачи највећи утицај на развој емоционалних вјештина дјеце предшколског узраста могу имати кроз пружање подршке симболичкој игри					
12.	Приликом организације центара за учење и игру у соби у којој бораве дјеца предшколског узраста, пожељно је да неки од сталних центара буде центар улога					

13.	Центар улога треба што чешће обogaћивати играчкама и игровним материјалима како би се пружила подршка симболичкој игри дјеце предшколског узраста					
14.	Дјеци треба свакодневно пружити што више могућности да креирају и реализују симболичке игре					
15.	Дјеца предшколског узраста највише уживају у симболичким играма					

7. Симболичка игра (игра улога) има највећи утицај на:

- социјални развој
- когнитивни развој
- емотивни развој
- физички развој

8. Да ли и у којој мјери посвећујете пажњу посматрању симболичке игре (игре улога) дјеце предшколског узраста?

9. Дјеца се најбоље упознају и овладавају емоцијама кроз: (можете заокружити више одговора)

- дневне рутине
- дечију игру
- ликовно изражавање
- понашање у вршњачким интеракцијама

10. По вашем мишљењу, подршку емоционалном васпитању треба дати кроз:

- институционално васпитање
- породично васпитање
- обоје

11. Да ли сарађујете са родитељима у васпитању емоционалности дјеце предшколског узраста?

- да
- не
- по потреби

12. Да ли родитељи препознају значај васпитача као подршке емоционалном васпитању предшколске дјеце?

- да
- не

13. Наведите примјер добре праксе за дијете предшколског узраста којем је била потребна додатна подршка у развоју емоција

14. Наведите васпитне поступке које користите у раду како би утицали на емоционални развој дјеце предшколског узраста.

15. Наведите најчешће потешкоће које имате у раду када је у питању емоционално васпитање дјеце предшколског узраста.

Прилог 2 - протокол за вођење интервјуа са дјецом предшколског узраста

Дјечија игра у функцији васпитања емоционалности дјеце предшколског узраста

Име и презиме дјетета (у заграду уписати узраст)

Датум:

Васпитач припрема сцену која изгледа као ТВ студио, поставља столице за публику, „камеру” и „микрофон”, а дјечи говори да ће се играти „телевизије”, да ће васпитач имати улогу водитеља, а они (дјеца) ће бити публика у студију, као и да ће их позивати једно по једно да му дају интервју (објашњава дјечи шта је то интервју).

Васпитач дјечи говори да се смјесте на столице за публику, након чега позива једно дијете да дође и сједне поред њега.

Поздравља дијете и говори му: „Драги (име дјетета) добро дошао у студио дјечије телевизије „Коцкица”, наши гледаоци су много радознали и жељели би сазнати шта ти мислиш о неким важним темама за дјецу, па ћу ти поставити неколико питања, јеси ли спреман?”

1. Шта мислиш шта је то игра?

Која је твоја омиљена игра?

2. Шта мислиш шта су то осјећања?

Како се осјећаш када се играш са другарима?

3. Можеш ли ми објаснити како се осјећаш када се играш потпуно слободно, без икаквих правила која постављају одрасли?

Волиш ли такву игру?

Зашто?

4. Да ли некада у игри глумиш нека осјећања?

Која?

Да ли си можда у игри са другарима научио нека нова осјећања која прије ниси знао?

5. Да ли примјећујеш осјећања својих другова у току игре?

Како се осјећаш када је неко од твојих другара тужан или љут током игре?

Да ли му покушаш помоћи?

Много дјеце гледа ову нашу емисију, желиш ли можда некога поздравити?

Васпитач се захваљује дјетету на интервјуу и даје му нацртан емотикон као знак захвалности. Посебно водити рачуна да питања и начин на који се постављају буде једноставан и разумљив дјечи предшколског узраста.

Прилог 3 – Анализа фреквенција и процената ставова васпитача о елементима важности дјечије игре

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ona je vodeća aktivnost djece predškolskog uzrasta	8	11,4	11,4	11,4
ona je vodeća aktivnost djece predškolskog uzrasta, ona omogućava djetetu zadovoljenje svih razvojnih potreba, ona pruža slobodu djetetu da izrazi svoju maštu i kreativnost, ima terapeutsko dejstvo, dijete predškolskog uzrasta se kroz igru lakše socijalizuje	2	2,9	2,9	14,3
ona je vodeća aktivnost djece predškolskog uzrasta, ona omogućava djetetu zadovoljenje svih razvojnih potreba, ona pruža slobodu djetetu da izrazi svoju maštu i kreativnost, pruža vaspitačima mogućnost da djeci pomognu u usvajanju različitih znanja i vještina bez pritiska koji im stvaraju usmjerene vaspitno-aktivnosti, ima terapeutsko dejstvo, dijete predškolskog uzrasta se kroz igru lakše socijalizuje	23	32,9	32,9	47,1
ona je vodeća aktivnost djece predškolskog uzrasta, ona omogućava djetetu zadovoljenje svih razvojnih potreba, ona pruža slobodu djetetu da izrazi svoju maštu i kreativnost, pruža vaspitačima mogućnost da djeci pomognu u usvajanju različitih znanja i vještina bez pritiska koji im stvaraju usmjerene vaspitno-aktivnosti, dijete predškolskog uzrasta se kroz igru lakše socijalizuje	1	1,4	1,4	48,6
ona je vodeća aktivnost djece predškolskog uzrasta, ona omogućava djetetu zadovoljenje svih razvojnih potreba, ona pruža slobodu djetetu da izrazi svoju maštu i kreativnost, dijete predškolskog uzrasta se kroz igru lakše socijalizuje	1	1,4	1,4	50,0
ona je vodeća aktivnost djece predškolskog uzrasta, ona omogućava djetetu zadovoljenje svih razvojnih potreba, pruža vaspitačima mogućnost da djeci pomognu u usvajanju različitih znanja i vještina bez pritiska koji im stvaraju usmjerene vaspitno-aktivnosti, dijete predškolskog uzrasta se kroz igru lakše socijalizuje	1	1,4	1,4	51,4

ona je vodeća aktivnost djece predškolskog uzrasta, ona omogućava djetetu zadovoljenje svih razvojnih potreba, dijete predškolskog uzrasta se kroz igru lakše socijalizuje	1	1,4	1,4	52,9
ona je vodeća aktivnost djece predškolskog uzrasta, ona pruža slobodu djetetu da izrazi svoju maštu i kreativnost	1	1,4	1,4	54,3
ona je vodeća aktivnost djece predškolskog uzrasta, ona pruža slobodu djetetu da izrazi svoju maštu i kreativnost, pruža vaspitačima mogućnost da djeci pomognu u usvajanju različitih znanja i vještina bez pritiska koji im stvaraju usmjerene vaspitno-aktivnosti	2	2,9	2,9	57,1
ona je vodeća aktivnost djece predškolskog uzrasta, ona pruža slobodu djetetu da izrazi svoju maštu i kreativnost, pruža vaspitačima mogućnost da djeci pomognu u usvajanju različitih znanja i vještina bez pritiska koji im stvaraju usmjerene vaspitno-aktivnosti, ima terapeutsko dejstvo, dijete predškolskog uzrasta se kroz igru lakše socijalizuje	2	2,9	2,9	60,0
ona je vodeća aktivnost djece predškolskog uzrasta, ona pruža slobodu djetetu da izrazi svoju maštu i kreativnost, pruža vaspitačima mogućnost da djeci pomognu u usvajanju različitih znanja i vještina bez pritiska koji im stvaraju usmjerene vaspitno-aktivnosti, dijete predškolskog uzrasta se kroz igru lakše socijalizuje	2	2,9	2,9	62,9
ona je vodeća aktivnost djece predškolskog uzrasta, ona pruža slobodu djetetu da izrazi svoju maštu i kreativnost, dijete predškolskog uzrasta se kroz igru lakše socijalizuje	1	1,4	1,4	64,3
ona omogućava djetetu zadovoljenje svih razvojnih potreba	3	4,3	4,3	68,6
ona omogućava djetetu zadovoljenje svih razvojnih potreba, ona pruža slobodu djetetu da izrazi svoju maštu i kreativnost	3	4,3	4,3	72,9
ona omogućava djetetu zadovoljenje svih razvojnih potreba, ona pruža slobodu djetetu da izrazi svoju maštu i kreativnost, dijete predškolskog uzrasta se kroz igru lakše socijalizuje	3	4,3	4,3	77,1
ona pruža slobodu djetetu da izrazi svoju maštu i kreativnost	4	5,7	5,7	82,9
ona pruža slobodu djetetu da izrazi svoju maštu i kreativnost, ima terapeutsko dejstvo	1	1,4	1,4	84,3

ona pruža slobodu djetetu da izrazi svoju maštu i kreativnost, ima terapeutsko dejstvo, dijete predškolskog uzrasta se kroz igru lakše socijalizuje	1	1,4	1,4	85,7
ona pruža slobodu djetetu da izrazi svoju maštu i kreativnost, pruža vaspitačima mogućnost da djeci pomognu u usvajanju različitih znanja i vještina bez pritiska koji im stvaraju usmjerene vaspitno-aktivnosti	2	2,9	2,9	88,6
ona pruža slobodu djetetu da izrazi svoju maštu i kreativnost, pruža vaspitačima mogućnost da djeci pomognu u usvajanju različitih znanja i vještina bez pritiska koji im stvaraju usmjerene vaspitno-aktivnosti, ima terapeutsko dejstvo	1	1,4	1,4	90,0
ona pruža slobodu djetetu da izrazi svoju maštu i kreativnost, pruža vaspitačima mogućnost da djeci pomognu u usvajanju različitih znanja i vještina bez pritiska koji im stvaraju usmjerene vaspitno-aktivnosti, ima terapeutsko dejstvo, dijete predškolskog uzrasta se kroz igru lakše socijalizuje	1	1,4	1,4	91,4
ona pruža slobodu djetetu da izrazi svoju maštu i kreativnost, pruža vaspitačima mogućnost da djeci pomognu u usvajanju različitih znanja i vještina bez pritiska koji im stvaraju usmjerene vaspitno-aktivnosti, dijete predškolskog uzrasta se kroz igru lakše socijalizuje	1	1,4	1,4	92,9
ona pruža slobodu djetetu da izrazi svoju maštu i kreativnost, dijete predškolskog uzrasta se kroz igru lakše socijalizuje	1	1,4	1,4	94,3
pruža vaspitačima mogućnost da djeci pomognu u usvajanju različitih znanja i vještina bez pritiska koji im stvaraju usmjerene vaspitno-aktivnosti	2	2,9	2,9	97,1
dijete predškolskog uzrasta se kroz igru lakše socijalizuje	2	2,9	2,9	100,0
Total	70	100,0	100,0	

Прилог 4 – Анализа фреквенција и процената ставова васпитача о начинима за упознавање и овладавање емоцијама

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
dječija igra	11	15,7	15,7	15,7
dječija igra, likovno izražavanje	1	1,4	1,4	17,1
dječija igra, likovno izražavanje, ponašanje u vršnjačkim interakcijama	8	11,4	11,4	28,6
dječija igra, ponašanje u vršnjačkim interakcijama	19	27,1	27,1	55,7
dnevne rutine, dječija igra	3	4,3	4,3	60,0
dnevne rutine, dječija igra, likovno izražavanje, ponašanje u vršnjačkim interakcijama	6	8,6	8,6	68,6
dnevne rutine, dječija igra, ponašanje u vršnjačkim interakcijama	6	8,6	8,6	77,1
dnevne rutine, ponašanje u vršnjačkim interakcijama	4	5,7	5,7	82,9
likovno izražavanje, ponašanje u vršnjačkim interakcijama	1	1,4	1,4	84,3
ponašanje u vršnjačkim interakcijama	11	15,7	15,7	100,0
Total	70	100,0	100,0	

Прилог 5 – Анализа релијабилности дјела скале која се налази унутар анкетног упитника

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
,938	7

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
Simbolička igra pruža mogućnost djeci da lakše stupaju u socio-emocionalne odnose sa drugima]	27,64	12,352	,864	,924
Simbolička igra doprinosi vaspitanju emocionalnosti djece predškolskog uzrasta]	27,72	12,173	,770	,931
Djeca predškolskog uzrasta kroz simboličku igru uvježbavaju emocionalne vještine]	27,71	12,003	,846	,924
U simboličkoj igri djeca predškolskog uzrasta slobodnije iskazuju emocije]	27,67	12,255	,873	,923
Simbolička igra djeci na predškolskom uzrastu pruža mogućnost da isprobavaju različite emocionalne situacije]	27,67	12,049	,888	,921
Vaspitači najveći uticaj na razvoj emocionalnih vještina djece predškolskog uzrasta mogu imati kroz pružanje podrške simboličkoj igri]	28,00	12,353	,678	,941
Djeca predškolskog uzrasta najviše uživaju u simboličkim igrama]	27,77	12,387	,711	,937

Прилог 6 – транскрипти интервјуа са дјецом предшколског узраста

Дјечак А.Ш., узраст 5 година и 7 мјесеци

1. Шта мислиш, шта је то игра?
 - *То је једна ствар гдје се дјеца играју.*
 - *Која је твоја омиљена игра?*
 - *Омиљена игра ми је када се јурим са Вуком и Матејом.*
2. Шта мислиш шта су то осјећања?
 - *Осјећања су када смо срећни, љути, тужни, уплашени, када некога волимо.*
 - *Како се осјећаш када се играш са другарима?*
 - *Тада сам срећан.*
3. Можеш ли ми објаснити како се осјећаш када се играш потпуно слободно, без икаквих правила која постављају одрасли?
 - *Тада сам јако срећан.*
 - *Волиш ли такву игру?*
 - *Да.*
 - *Зашто?*
 - *Зато што тада могу да радим шта хоћу и бирам све што желим.*
4. Да ли некада у игри глумиш нека осјећања?
 - *Не.*
 - *Која?*
 - */*
 - *Да ли си можда у игри са другарима научио нека нова осјећања која прије ниси знао?*
 - *Не.*
5. Да ли примјећујеш осјећања својих другова у току игре?
 - *Да, понекад.*
 - *Како се осјећаш када је неко од твојих другара тужан или љут у току игре?*
 - *Ружно.*
 - *Да ли му покушаш помоћи?*
 - *Да, некада то урадим, а некада не примјећујем.*

Дјечак Н. Д., узраст 6 година и 8 мјесеци

1. Шта мислиш, шта је то игра?
 - *Игра је да се фино играш па кад завршиш да вратиш играчке на мјесто.*
 - *Која је твоја омиљена игра?*
 - *Игра аутићима.*
2. Шта мислиш шта су то осјећања?
 - *Осјећања су како се осјећаш.*
 - *Како се осјећаш када се играш са другарима?*
 - *Срећно.*
3. Можеш ли ми објаснити како се осјећаш када се играш потпуно слободно, без икаквих правила која постављају одрасли?
 - *Срећно.*
 - *Волиш ли такву игру?*
 - *Да, волим.*
 - *Зашто?*
 - *Зато што се могу фино играти и нико ми ништа не наређује.*
4. Да ли некада у игри глумиш нека осјећања?
 - *Не.*
 - *Која?*
 - */*
 - *Да ли си можда у игри са другарима научио нека нова осјећања која прије ниси знао?*
 - *Јесам.*
5. Да ли примјећујеш осјећања својих другова у току игре?
 - *Да.*
 - *Како се осјећаш када је неко од твојих другара тужан или љут у току игре?*
 - *Исто и ја будем тужан.*
 - *Да ли му покушаш помоћи?*
 - *Да.*

Дјечак Т. С., узраст 5 година и 4 мјесеца

1. Шта мислиш, шта је то игра?

- *Игра је да се играмо било чим, да се играмо у пјеску, да се играмо лоптом, да возимо бицикл и да возимо тротинет, да возимо роиуле, да возимо ролере, да цртамо, да пишемо, да правимо нешто од коцака и играмо аутићима.*
- *Која је твоја омиљена игра?*
- *Омиљена игра ми је игра с лоптом, али када се играм с татом. Некада он побједи, некада ја.*

2. Шта мислиш шта су то осјећања?

- *Осјећања су тужно, срећно, изненађено, љуто и када једно одлучи да буде љуто, једно срећно, једно тужно, једно изненађено, онда сви желе нешто различито.*
- *Како се осјећаш када се играш са другарима?*
- *Када се играм са другарима осјећам се јако срећно.*

3. Можеш ли ми објаснити како се осјећаш када се играш потпуно слободно, без икаквих правила која постављају одрасли?

- *Ја сам изненађен постављањем тих правила, изненађен сам. Осјећам се јако јако срећно.*
- *Волиш ли такву игру?*
- *Волим такву игру.*
- *Зашто?*
- *Мрзим правила.*

4. Да ли некада у игри глумиш нека осјећања?

- *У игри не глумим осјећања.*
- *Која?*
- */*
- *Да ли си можда у игри са другарима научио нека нова осјећања која прије ниси знао?*
- *Смијање сам научио и викање у игри од других другара.*

5. Да ли примјећујеш осјећања својих другова у току игре?

- *У току игре примјећујем осјећања других другара, срећно, љуто, изненађено.*
- *Како се осјећаш када је неко од твојих другара тужан или љут у току игре?*
- *Желим да их утјешим, а када је неко љут желим да га мало умирим да не буде више љут.*
- *Да ли му покушаш помоћи?*
- *Покушавам му помоћи.*

Дјевојчица С. Ј., узраст 5 година и 6 мјесеци

1. Шта мислиш, шта је то игра?
 - *Игра је када се играш са неким другим другарима.*
 - *Која је твоја омиљена игра?*
 - *Моја омиљена игра је супер хероја.*
2. Шта мислиш шта су то осјећања?
 - *Мислим да су осјећања када се осјећам тужно, срећно, изненађено, љуто.*
 - *Како се осјећаш када се играш са другарима?*
 - *Срећно.*
3. Можеш ли ми објаснити како се осјећаш када се играш потпуно слободно, без икаквих правила која постављају одрасли?
 - *Када ми други не одређују правила осјећам се изненађено.*
 - *Волиш ли такву игру?*
 - *Па да.*
 - *Зашто?*
 - *Зато што ми сви пружају правила која знају.*
4. Да ли некада у игри глумиш нека осјећања?
 - *Да.*
 - *Која?*
 - *Па не знам сад...*
 - *Да ли си можда у игри са другарима научила нека нова осјећања која прије ниси знала?*
 - *Да.*
5. Да ли примјећујеш осјећања својих другова у току игре?
 - *Да, примјећујем осјећања мојих другова.*
 - *Како се осјећаш када је неко од твојих другара тужан или љут у току игре?*
 - *Утјешиво се осјећам када је неко тужан или љут.*
 - *Да ли му покушаш помоћи?*
 - *Да.*

БИБИОГРАФИЈА

Драгана (Милош) Гојић је рођена 01. 01. 1988. године у Бањој Луци, гдје је завршила основну и средњу Медицинску школу. Звање дипломираног васпитача предшколске дјеце је стекла 2009. године, одбранивши дипломски рад на тему „Сарадња породице и предшколске установе”. Други циклус (мастер) студија предшколског васпитања и образовања, уписује 2015. године на Филозофском факултету Универзитета у Бањој Луци како бих наставила са стручним усавршавањем.

Од 26. децембра 2007. запослена је у ЈУ Центар за предшколско васпитање и образовање Бања Лука, на пословима медицинског радника у јасличкој групи које је обављала до 21. марта 2010. Након завршених основних студија, од 22. марта 2010. распоређена је на мјесто васпитача предшколске дјеце у старијим вртићким групама у поменутој предшколској установи, гдје и данас ради. Поред послова васпитача предшколске дјеце у поменутој установи је неколико година обављала и послове главног васпитача и замјеника организационих јединица односно дјечијих вртића у којима је била распоређена да ради.

Током петнаестогодишњег радног искуства похађала је многе семинаре и едукације како би проширила своја теоријска знања и унаприједила свој практични рад. Коаутор је и два стручна рада који су презентовани на Стручним сусретима васпитача Србије и на Научно – стручној конференцији БАПТА.

Удата је и мајка десетогодишњег сина.

УНИВЕРЗИТЕТУ У БАЊОЈ ЛУЦИ
ПОДАЦИ О АУТОРУ ОДБРАЊЕНОГ МАСТЕР/МАГИСТАРСКОГ РАДА

Име и презиме аутора мастер/магистарског рада: **Драгана Гојић**

Датум, мјесто и држава рођења аутора: **01. 01. 1988. године, Бања Лука, РС / БиХ**

Назив завршеног факултета/Академије аутора и година дипломирања: **Факултет за друштвене науке, Независни универзитет Бања Лука, 2009.**

Датум одбране завршног/дипломског рада аутора: **31. 07. 2009.**

Наслов завршног/дипломског рада аутора: **Сарадња породице и предшколске установе**

Академско звање коју је аутор стекао одбраном завршног/дипломског рада: **Дипломирани васпитач предшколске дјеце 180 ЕЦТС**

Академско звање које је аутор стекао одбраном мастер/магистарског рада: **Мастер предшколског васпитања 300 ЕЦТС**

Назив факултета/Академије на коме је мастер/магистарски рад одбрањен: **Филозофски факултет Универзитета у Бањој Луци**

Наслов мастер/магистарског рада и датум одбране: **Дјечија игра у функцији васпитања емоционалности дјеце предшколског узраста, 29.09.2023.**

Научна област мастер/магистарског рада према CERIF шифрарнику: **S 270 – Општа педагогија**

Имена ментора и чланова комисије за одбрану мастер/магистарског рада:

1. Др, Тамара Прибишев Белеслин, редовни професор Филозофског факултета у Бањој Луци, предсједник
2. Др Александра Шиндић-Радић, редовни професор Филозофског факултета у Бањој Луци, члан
3. Др Сања Партало, ванредни професор Филозофског факултета у Бањој Луци, члан-ментор.

У Бањој Луци, дана 19.09.2023.

Декан

Комисија за оцјену завршног мастер рада „ДЈЕЧИЈА ИГРА У ФУНКЦИЈИ
ВАСПИТАЊА ЕМОЦИОНАЛНОСТИ ДЈЕЦЕ ПРЕДШКОЛСКОГ УЗРАСТА”
кандидаткиње Драгане Гојић

НАУЧНО-НАСТАВНОМ ВИЈЕЋУ ФИЛОЗОФСКОГ ФАКУЛТЕТА
УНИВЕРЗИТЕТА У БАЊОЈ ЛУЦИ

Научно-наставно вијеће Филозофског факултета, на сједници одржаној
06.09.2023. године (Рјешење број: 07/3.1451-45/23), именовало је Комисију за оцјену
завршног мастер рада под називом „ДЈЕЧИЈА ИГРА У ФУНКЦИЈИ ВАСПИТАЊА
ЕМОЦИОНАЛНОСТИ ДЈЕЦЕ ПРЕДШКОЛСКОГ УЗРАСТА” кандидаткиње Драгане
Гојић, у сљедећем саставу:

1. др Тамара Прибишев Белеслин, редовни професор Филозофског факултета
Универзитета у Бањој Луци, предсједник,
2. др Александра Шиндић Радић, редовни професор Филозофског факултета
Универзитета у Бањој Луци, члан,
3. др Сања Партало, ванредни професор Филозофског факултета Универзитета у
Бањој Луци, члан-ментор.

Комисија је извршила анализу урађеног завршног мастер рада, те на основу тога
подноси сљедећи

ИЗВЈЕШТАЈ

о оцјени завршног мастер рада

1. Обим и структура рада

Мастер рад под називом „ДЈЕЧИЈА ИГРА У ФУНКЦИЈИ ВАСПИТАЊА
ЕМОЦИОНАЛНОСТИ ДЈЕЦЕ ПРЕДШКОЛСКОГ УЗРАСТА ” написан је на 85

страница куцаног текста (српска ћирилица; фонт Times New Roman 12; проред 1,5 линија). Поред насловне странице, у српској и енглеској варијанти, двије странице са резимеима на српском и енглеском језику, прегледа садржаја и увода, завршни рад обухвата слjedeћа релевантна поглавља:

- Теоријска основа истраживања (5-23 стр.);
- Методологија истраживања (24-33 стр.);
- Резултати истраживања и дискусија (34-59 стр.);
- Закључна разматрања (60-63 стр.);
- Литература (64-67 стр.) и
- Прилози (68-85 стр.).

Теоријско утемељење мастер рада разрађено је у три поглавља *Дјечија игра* (које се даље разрађује у оквиру поднаслова: Појам и карактеристике дјечије игре; Историјски развој игре; Врсте дјечијих игара; Улога васпитача у дјечијој игри), *Емоционални развој дјеце предшколског узраста* (које се даље разрађује у оквиру поднаслова: Појам емоција; Развој емоција дјеце предшколског узраста; Емоционални развој дјеце предшколског узраста у породичном контексту; Емоционални развој дјеце предшколског узраста у институционалном контексту) и *Васпитање емоционалности кроз игру*. Потом слиједи поглавље *Методологија истраживања* које садржи неколико релевантних поднаслова битних за методолошку утемељеност емпиријског истраживања. Поглавље *Резултати истраживања и дискусија* је представљено кроз четири поднаслова *Мишљење васпитача о дјечијој игри*, *Мишљење васпитача о емоционалном васпитању дјеце предшколског узраста*, *Мишљење васпитача о улози дјечије игре у васпитању емоционалности дјеце предшколског узраста* и *Мишљење и искуства дјеце предшколског узраста о дјечијој игри и емоцијама у којима су приказани резултати емпиријског истраживања и њихова интерпретација*.

Насловна страна, упоредна насловна страна, страна са информацијама о ментору и мастер раду на српском и енглеском језику, садржај као и остали обавезни дијелови мастер рада урађени су у складу са *Правилником о садржају, изгледу и дигиталном репозиторијуму мастер/магистарских радова на Универзитету у Бањој Луци*.

2. Теоријска и методолошка утемељеност проучавања теме

У првом дијелу рада, који се односи на теоријско утемељење истраживања кандидаткиња указује на значај дјечије игре у васпитању емоционалности предшколске

дјеце. Разматрајући теоријске основе дјечије игре, кандидаткиња наглашава схватање према којем игра представља добровољну, самосталну и централну активност која је кључна за развој и учење дјеце предшколског узраста, обогаћујући њихове когнитивне и емоционалне способности кроз креативност, социјалну интеракцију и спонтаност, као и да она има изузетан васпитни и развојни значај за дјецу, пружајући им простор за самоизражавање и откривање свијета око себе. Образлажући класификације дјечијих игара кандидаткиња указује на то да симболичка игра сваком васпитачу може бити врхунски алат за дјеловање на све аспекте дјечијег развоја, што је могуће остварити само уколико васпитач пажљиво посматра и анализира дјечију игру како би из ње добио неопходне информације о дјеци, које ће касније разматрати, процесуирати и из којих ће произићи идеје за његова даља васпитна дјеловања.

Након одређивања појма дјечије игре, историјског развоја игре, навођења класификација које су актуелне у литератури, једно поглавље се посвјећује и питањима улоге васпитача у дјечијој игри. Даље, у теоријском дијелу, кандидаткиња разматра емоционални развој предшколске дјеце бавећи се појмовним одређењем емоција и развојем емоција дјеце предшколског узраста. Образлажући важност породице и предшколских установа у развоју дјечије емоционалности кандидаткиња напомиње да породица има кључну и одлучујућу улогу у формирању емоционалних темеља предшколске дјеце, јер емоционални садржаји и окружење у којем дијете у раном дјетињству стиче емоционална искуства може значајно утицати на његову даљу емоционалну зрелост и прилагођавање у будућности. С друге стране, институционални контекст, односно предшколске установе имају значајну улогу у пружању подршке породици на путу емоционалног развоја дјеце, и то кроз квалитетне предшколске програме, подршку социјалној интеракцији са вршњацима и развоју емпатије, те обезбјеђивањем услова за емоционално учење кроз игру. Теоријско утемељење истраживања кандидаткиња завршава поглављем у којем указује на вишеструк значај дјечије игре у васпитању емоционалности дјеце предшколског узраста.

У поглављу *Методологија истраживања*, након образложеног и постављеног проблема, дефинисаног предмета и значаја истраживања дефинисан је и *циљ*, а то је испитати ставове васпитача и дјеце о функцији дјечије игре у подстицању развоја и васпитања емоционалности дјеце предшколског узраста. Из претходно дефинисаног циља произашла су четири истраживачка задатка. За потребе емпијског истраживања кандидаткиња је конструисала анкетни упитник за васпитаче и протокол

питања за интервју са дјецом предшколског узраста. Узорком је обухваћено седамдесет васпитача и тридесеторо дјеце предшколског узраста.

Анкетирање васпитача извршено је у мјесецу јулу 2023. године путем *Google* платформе, а инструмент су попуњавали васпитачи запослени у јавним и приватним предшколским установама у подручју бањалучке регије. За потребе интервјуисања дјеце предшколског узраста које је извршено у августу 2023. године, уз сам инструмент написана је и одговарајућа припрема за васпитно-образовну активност како би се сам интервју обавио кроз игролику активност која за дјецу има мотивациони и забавни карактер. Пригодни узорак узет из популације чинила су дјеца из дјечијих вртића „Змај Јова Јовановић” и „Колибри 2”, који се налазе у оквиру ЈУ Центра за предшколско васпитање и образовање Бања Лука.

3. Анализа и интерпретација резултата истраживања

У поглављу *Резултати истраживања и дискусија* кандидаткиња кроз четири поглавља одговара на постављене истраживачке задатке. Резултати истраживања указују на то да васпитачи углавном схватају важност дјечије игре у развоју и васпитању предшколске дјеце. Гледано из угла праксе, а узимајући у обзир узорак васпитача по васпитним групама у којима раде, преференције васпитача при одабиру врсте игара говоре да они у раду користе подједнако све врсте игара које су развојно карактеристичне и потребне у односу на узраст дјеце са којом раде. Као посебно значајан резултат истраживања кандидаткиња наводи да 68,1% испитаника у свом раду користи симболичке игре које су и најефикасније за васпитна дјеловања на пољу емоционалног развоја дјеце предшколског узраста.

Резултати анализе показују да васпитачи препознају важност сарадње с родитељима у емоционалном васпитању дјеце предшколског узраста, али да постоје различити степени активности у сарадњи, од активне сарадње до сарадње по потреби. Анализа ових резултата може да укаже на потребу за бољом комуникацијом између васпитача и родитеља како би се родитељима указао значај емоционалног васпитања и како би се створила синергија између породичног и предшколског окружења за подршку развоју дјететових емоционалних компетенција. У искуствима из праксе наших испитаника, могли смо видјети да су емпатија, комуникација, уважавање потреба дјеце, као и добра организација и осмишљавање васпитних дјеловања

васпитача кључни елементи који су помогли дјечи на путу развоја емоција и превазилажењу разних изазова са којима су се на том путу сусрели.

Велики број васпитача (95,7%) се слаже са чињеницом да симболичка игра има значајан утицај на развој емоционалности дјече предшколског узраста чиме се још једном потврђује важност симболичке игре у развоју дјечијих емоционалних вјештина. Васпитачи се такође, великим дјелом слажу са тврдњама које говоре о томе да симболичка игра дјечи пружа прилику да ступају у социјално-емоционалне односе, увјежбавају емоционалне вјештине, изражавају своје емоције и испробавају различите емоционалне ситуације. Ипак, постоје мања одступања у ставовима васпитача, прије свега у вези количине утицаја који они могу имати на емоционални развој дјече кроз пружање подршке њиховој симболичкој игри, што може бити објашњено чињеницом да и многи други васпитно-образовни садржаји такође играју улогу у развоју емоционалности дјече предшколског узраста.

Анализа транскрипата интервјуа дају нам увиде о томе како дјеца доживљавају игру и емоције из своје перспективе. Укратко, свеукупни резултати указују на то да се избори игара дјече разликују у зависности од њиховог узраста. Млађа дјеца склонија су симболичким и конструкторским играма, док старија дјеца више воле игре са правилима. Као посебно интересантан податак кандидаткиња наводи да су избори између симболичких игара и игара са правилима потпуно једнаки међу дјецом узраста 5 до 6 година. Добијени резултати указује и на то да већина интервјуисане дјече има основно разумијевање емоција, али се оно у њиховим одговорима често своди на набрајање основних емоција, као што су срећа, туга, страх и љутња. Ова набрајања указују на то да дјеца могу идентификовати основне емоције, али да још увијек нису изградили њихово дубље разумијевање.

У *Закључним разматрањима* кандидаткиња указује на најважније резултате истраживања и даје конкретне смјернице за унапређење васпитно образовне праксе.

4. Закључци и приједлог

На основу претходне анализе може се извести закључак да је кандидаткиња Драгана Гојић успјешно теоријски утемељила, методолошки уобличила и реализовала емпиријско истраживање у предшколској установи, коректно анализирала и представила резултате и закључке свог примијењеног истраживања. Према томе, завршни мастер рад под називом „ДЈЕЧИЈА ИГРА У ФУНКЦИЈИ ВАСПИТАЊА

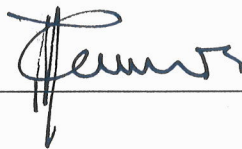
ЕМОЦИОНАЛНОСТИ ДЈЕЦЕ ПРЕДШКОЛСКОГ УЗРАСТА” испуњава све критеријуме предвиђене за одбрану завршног мастер рада.

Сходно свему наведеном у овом Извјештају, Комисија предлаже Научно-наставном вијећу Филозофског факултета Универзитета у Бањој Луци да усвоји Извјештај о оцјени завршног мастер рада Драгане Гојић под насловом „ДЈЕЧИЈА ИГРА У ФУНКЦИЈИ ВАСПИТАЊА ЕМОЦИОНАЛНОСТИ ДЈЕЦЕ ПРЕДШКОЛСКОГ УЗРАСТА ”.

Бања Лука, 11. септембар 2023. године

КОМИСИЈА:

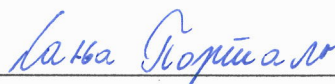
1. Др Тамара Прибишев Белеслин, редовни професор Филозофског факултета Универзитета у Бањој Луци, предсједник

2. др Александра Шиндић Радић, редовни професор Филозофског факултета Универзитета у Бањој Луци, члан

3. Др Сања Партало, ванредни професор Филозофског факултета Универзитета у Бањој Луци, члан-ментор

Изјава 1

ИЗЈАВА О АУТОРСТВУ

Изјављујем да је
мастер/магистарски рад

Наслов рада: „Дјечија игра у функцији васпитања емоционалности дјеце предшколског узраста”

Наслов рада на енглеском језику: „Children's play in the function of educating the emotionality of preschool children”

- ☐ резултат сопственог истраживачког рада;
- ☐ да мастер/магистарски рад, у цјелини или у дијеловима, није био предложен за добијање било које дипломе према студијским програмима других високошколских установа;
- ☐ да су резултати коректно наведени и
- ☐ да нисам кршила ауторска права и користила интелектуалну својину других лица.

У Бањој Луци, 19. 09. 2023.

Потпис кандидата:

Дарјана Рад

Изјава 2

Изјава којом се овлашћује Филозофски факултет Универзитета у Бањој Луци да мастер/магистарски рад учини јавно доступним

Овлашћујем **Филозофски факултет** Универзитета у Бањој Луци да мој мастер/магистарски рад, под насловом:

„Дјечија игра у функцији васпитања емоционалности дјеце предшколског узраста” који је моје ауторско дјело, учини јавно доступним.

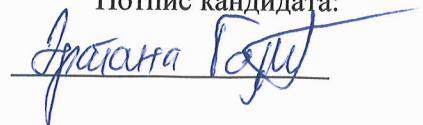
Мастер/магистарски рад са свим прилозима предала сам у електронском формату, погодном за трајно архивирање.

Мој мастер/магистарски рад, похрањен у дигитални репозиторијум Универзитета у Бањој Луци, могу да користе сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце Креативне заједнице (Creative Commons), за коју сам се одлучила.

1. Ауторство
2. Ауторство - некомерцијално
3. Ауторство - некомерцијално - без прераде
4. Ауторство - некомерцијално - дијелити под истим условима
5. Ауторство - без прераде
6. Ауторство - дијелити под истим условима

У Бањој Луци, 19. 09. 2023.

Потпис кандидата:

Изјава 3

Изјава о идентичности штампане и електронске верзије мастер/магистарског рада

Име и презиме аутора: **Драгана Гојић**

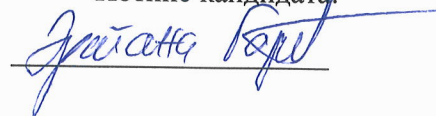
Наслов рада: **„Дјечија игра у функцији васпитања емоционалности дјеце предшколског узраста”**

Ментор: **Проф. др Сања Партало**

Изјављујем да је штампана верзија мог мастер/магистарског рада идентична електронској верзији коју сам предала за дигитални репозиторијум Универзитета у Бањој Луци.

У Бањој Луци, 19. 09. 2023.

Потпис кандидата:

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Dragana Gojic', is written over a horizontal line.